

Sociālās zinātnes II

**Metodiskie ieteikumi mācību priekšmeta
padziļinātā kursa īstenošanai**

Sociālās zinātnes II

Metodiskie ieteikumi mācību priekšmeta padziļinātā kursa īstenošanai

Metodiskais līdzeklis ir izstrādāts Eiropas Sociālā fonda projektā "Kompetenču pieeja mācību saturā" (turpmāk – Projekts).

Metodisko līdzekli izstrādāja **Evi Daga-Krūmiņa, Santa Kazaka**.

Recenzente **Vineta Kantāne**.

Projekts pateicas visām izglītības iestādēm un skolotājiem, kuri Projekta ietvaros nodrošināja metodiskā līdzekļa aprobāciju un dalījās ar saviem mācību piemēriem!

ISBN **978-9934-24-120-8**

SATURS

Priekšvārds	4
1. Sociālās zinātnes II: būtiskākais par saturu, pieeju un atbalstu	4
1.1. Padziļinātā kursa mērķis un atšķirība no pamatkursa	4
1.2. Standarts un mācību programmas paraugs	6
1.3. Valsts pārbaudes darbs	7
1.4. Pieejamais atbalsts	9
2. Kā plānot mācību procesu?	10
2.1. Plānošana kursa līmenī	11
2.2. Plānošana temata līmenī	11
Tematiskā plāna piemērs (detalizēta versija) tematam "Taisnīga sabiedrība un valsts"	14
2.3. Plānošana nodarbības līmenī	18
3. Kā summatīvi vērtēt skolēnu sniegumu?	23
3.1. Summatīvā vērtēšana kursā	23
3.2. Temata nobeiguma vērtēšanas darbi	25
Temata nobeiguma pārbaudes darba veidošana un piemērs	27

Priekšvārds (ievads)

Vidējās izglītības pakāpes noslēdzošais un saturiski sarežģītākais posms ir padziļinātais kurss, jo tajā skolēns veido dziļu konceptuālo izpratni par aktualizētajām likumsakarībām, tā saturs ir padziļināts un paplašināts. Skolotājam, plānojot un īstenojot šo kursu, nepieciešams laiks un prasmes detalizēti plānot mācību procesu, vērtēšanu, lai pēc iespējas efektīvāk sasniegtu mācību mērķus. Metodiskais līdzeklis tādēļ veidots kā praktisks atbalsts skolotājam, piedāvājot konkrētus piemērus, modelējot mācību procesa plānošanu un vērtēšanu.

Materiāls paredzēts gan skolotājiem, gan mācību jomu koordinatoriem, gan izglītības iestāžu metodiķiem pilnveidotā mācību satura un pieejas īstenošanai saskaņā ar Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumiem Nr. 416 "Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem" (turpmāk tekstā – vispārējās vidējās izglītības standarts, arī – standarts).

Materiālu veido trīs sadaļas:

1. nodaļā "Sociālās zinātnes II: būtiskākais par saturu, pieeju un atbalstu" ir skaidrots padziļinātā kursa mērķis, atšķirība no optimālā mācību satura apguves līmeņa kursa (turpmāk tekstā – optimālais līmenis, arī – optimālais apguves līmenis), apkopotī nozīmīgākie resursi kursa plānošanai un īstenošanai;
2. nodaļā "Kā plānot mācību procesu?" skaidroti plānošanas principi dažādiem līmeņiem – kursam, tematam, stundai, piedāvāts piemērs temata plānojumam, modelēta atpakaļvērsts plānošanas pieeja padziļinātā kursa īstenošanai;
3. nodaļā "Kā vērtēt skolēna sniegumu?" skaidrota vērtēšanas pieeja, piedāvāts piemērs kursa summatīvās vērtēšanas plānam, modelēta skolēnu snieguma vērtēšana.

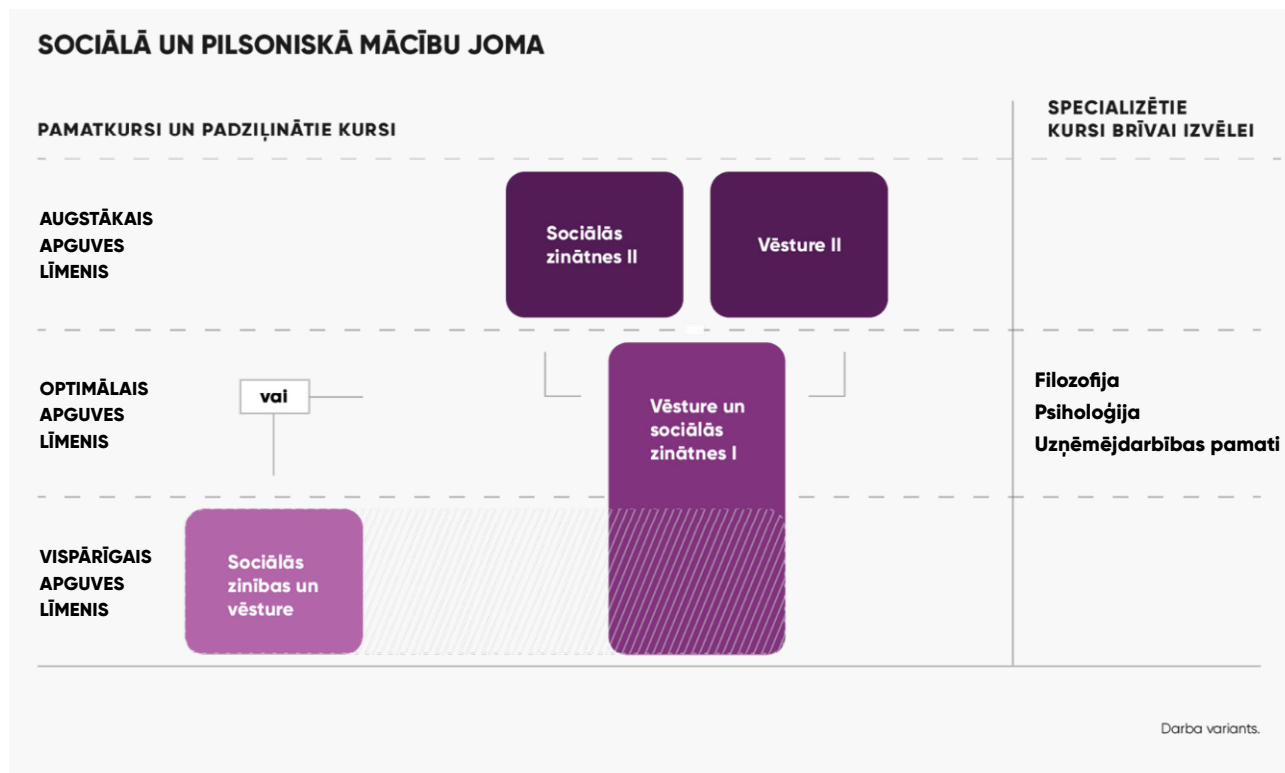
1. Sociālās zinātnes II: būtiskākais par saturu, pieeju un atbalstu

1.1. Padziļinātā kursa mērķis un atšķirība no pamatkursa

Vispārējās vidējās izglītības standarts ar samazinātu mācību priekšmetu skaitu piedāvā iespēju jauniešiem vairāk laika veltīt mācībām, kas viņu visvairāk interesē un ar ko viņš vēlas saistīt savu nākotni.

Padziļinātajā kursā Sociālās zinātnes II ir apvienotas trīs disciplīnas – politika, tiesības un ekonomika – ar mērķi sniegt skolēniem zināšanas un izpratni par tajās ietvertu saturu, kā arī attīstīt nepieciešamās prasmes risināt dažādas sabiedrības problēmas sociālo zinātņu kontekstā. Lai to veiktu, mācību procesā tiek aktualizēti demokrātiskas sabiedrības pastāvēšanas pamatprincipi, to izpausmes indivīdu un dažādu sabiedrības struktūru/sistēmu mijiedarbībā, skaidrotas cēloņsakarības starp dažādiem politiskiem, tiesiskiem, ekonomiskiem un sociāliem procesiem, kā arī piedāvāta iespēja aktīvi līdzdarboties sabiedrības labklājības veicināšanā, īstenojot pilsoniskās līdzdalības vai sociālās uzņēmējdarbības projektu.

Kursu Sociālās zinātnes II skolēns var izvēlēties, ja pirms tam apguvis pamatkursu Vēsture un sociālās zinātnes I. Padziļinātā kursa saturs turpina un paplašina pamatkursā apgūto mācību saturu. Skolēns apgūst kompleksākus sasniedzamos rezultātus, pavada nozīmīgu laiku, risinot kompleksas, sabiedrībai nozīmīgas problēmas, tajā skaitā iesaistās aktivitātēs ārpus skolas, īstenojot pilsoniskās līdzdalības iniciatīvu vai sociālās uzņēmējdarbības projektu, kas arī kalpo kā piekļuves nosacījums valsts pārbaudes darba kārtīšanai. Atbilstoši satura apjomam padziļināto kursu skolēns mācās 210 stundas, pamatkursu – 245 mācību stundas. Papildus tam skolām ir iespēja konkrētās mācību jomas ietvaros piedāvāt skolēnam kādu no specializētajiem kursiem: *Novadu mācība, Filozofija, Uzņēmējdarbības pamati*.

1. attēls

Katram padziļinātajam kursam ir definēti apguves mērķi un uzdevumi skolēnam, kas aprakstīti vispārējās vidējās izglītības standarta 9. pielikumā "Kursu apraksti". Kursam Sociālās zinātnes II tie ir:

- 1) izprast valsts pārvaldes un likumdošanas mehānismus Latvijā un citur pasaulē;
- 2) saprast un novērtēt demokrātijas pamatprincipus, pilsoņu un cilvēktiesības;
- 3) skaidrot sabiedrības struktūru un indivīdu savstarpējo attiecību principus;
- 4) meklēt un saskatīt globālas un lokālas cēloņsakarības starp dažādiem politiskiem, sociāliem un ekonomiskiem procesiem, izprast dažādu pārnacionālu organizāciju darbības principus: politika, ekonomika, kultūras kontakti;
- 5) izprast mūsdienu ekonomikas principus, izvirzīt savas nākotnes mērķus un izvērtēt šo mērķu sasniegšanas iespējas;
- 6) praktiskā darbā gūt pieredzi un attīstīt prasmes organizēt un vadīt atbilstoša līmeņa sabiedriski politiskus un ekonomiskus pasākumus;
- 7) nostiprināt nepieciešamo pārliecību un prasmes, kas veido aktīvu pozīciju – efektīvi darboties tirgus ekonomikā balstītā sabiedrībā, līdzdarboties sabiedriskajā dzīvē, aizstāvēt savas un citu tiesības, vērsties pret rīcību, kas ir pretrunā ar demokrātiskajām vērtībām;
- 8) pilnveidot prasmi lietot dažādu veidu informācijas avotus un analizēt tur pieejamos datus par sociālajiem, ekonomiskajiem un politiskajiem procesiem sabiedrībā.

Pieeja, ka viena izglītības posma ietvaros mācību saturs ir strukturēts pēc apguves līmeņiem un skolēns atbilstoši savai izvēlei apgūst tikai to līmeni, kuru ir izvēlējis, Latvijā iepriekš nav realizēta. Tādēļ skolotājam, pirmo reizi plānojot mācību procesu, noderīgi ieraudzīt, nošķirt un pielāgot procesu, uzdevumus atbilstoši tam līmenim, kuru skolēns konkrētajā brīdī apgūst. Nākamajā attēlā piedāvājam kopsavilkumu par abu apguves līmeņu atšķirībām. Detalizēti ar šo nošķirumu skolotājs var iepazīties jau minētajā 9. pielikumā.

Optimālā un augstākā apguves līmeņa nozīmīgākās satura atšķirības

Vēsture un sociālās zinātnes I	Sociālās zinātnes II
Optimālais apguves līmenis	Augstākais apguves līmenis
<p>Vēsture un sociālās zinātnes I saturs veidots tā, lai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • skolēniem būtu iespēja paplašināt pamatzglītībā iegūtās vēstures zināšanas un zināšanas par politiskajiem, ekonomiskajiem un sabiedriskajiem procesiem; • veicinātu skolēnu izpratni par pagātnes notikumu ietekmi uz mūsdienām un nostiprinātu viņu pilsonisko, nacionālo un vēsturisko apziņu, ietverot tuvākās apkārtnes un Latvijas, arī Eiropas un pasaules piemērus gan mūsdienās, gan pagātnē; • mācītos novērtēt kultūras mantojuma nozīmīgumu, piedaloties dažādās aktivitātēs, kas vērstas uz tā kopšanu un saglabāšanu. 	<p>Apgūstot Sociālās zinātnes II kursa mācību saturu, skolēni turpina pilnveidot pamatkursa optimālajā līmenī iegūtās zināšanas un prasmes un padziļina izpratni par sociālajiem, ekonomiskajiem un politiskajiem procesiem sabiedrībā Latvijas un starptautiskā mērogā:</p> <ul style="list-style-type: none"> • identificējot problēmas, ar kādām saskaras mūsdienu sabiedrība Latvijā, Eiropā un pasaulē, raksturojot, kādi paņēmieni tiek izmantoti doto problēmu risināšanā; • prognozējot iespējamās sabiedrības attīstības ceļus; • modelējot iespējamās sabiedrības vadības un pārvaldības uzlabojumus; • analizējot globālās un lokālās cēloņsakarības starp dažādiem politiskiem, sociāliem un ekonomiskiem procesiem; • izvērtējot ilgspējīgas saimniekošanas tendences.

1.2. Standarts un mācību programmas paraugs

Standarts

Nozīmīgākais dokuments, kurš izglītības iestādei un skolotājam obligāti jāņem vērā un ir juridiski saistošs, plānojot un īstenojot mācības saturiski, ir vispārējās vidējās izglītības standarts. Tajā ir definētas prasības mācību satura apguvei – izmērāms mācību procesa rezultāts, kas pilnveidotajā standartā katrā mācību jomā formulēts kā skolēnam sasniedzamie rezultāti. Tie ietver zināšanas un pamatprasmes mācību jomās, caurviju prasmes un vērtībās balstītus tikumus un ir apgūstami mācību priekšmetos starpdisciplināri, kā arī iesaistoties plašākās skolas dzīves norisēs. Sasniedzamie rezultāti skolēnam augstākajā apguves līmenī Sociālās zinātnes II kursā ir standarta 3. pielikumā "Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā".

Vidējās izglītības pakāpē mācību saturs ir izstrādāts, fokusējoties uz skolēnam būtiskāko, lai veidotos lietpratība (kompetence) kā komplekss skolēna mācīšanās rezultāts ilgākā periodā. Mācību saturs ir organizēts saskaņā ar mācību satura būtiskākajiem pamatjēdzieniem jeb "lielajām idejām", kas skolēnam jāapgūst, lai veidotos vienota izpratne par apkārtējo pasauli un sevi tajā. Lielās idejas veido obligātā mācību satura strukturālo ietvaru. Tām atbilstoši aprakstītas prasības mācību satura apguvei jeb plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti. Sociālās un pilsoniskās mācību jomas sešas lielās idejas, par kurām skolēns veido izpratni arī padziļinātajā kursā:

- 1) indivīds apzinās sevi kā daļu no sabiedrības – sadarbojoties var izdarīt vairāk un efektīvāk, kopīgi ir iespējams ietekmēt procesus;
- 2) Latvijas demokrātiju un tiesiskumu nodrošina lokālu interešu un starptautisku attiecību mijiedarbība;
- 3) labklājību rada ilgtspējīga un atbildīga saimniekošana, saglabājot mantotās vērtības, vairojot savu turīgumu un rūpējoties par nākamajām paaudzēm;
- 4) apzinoties un iepazīstot kultūru daudzveidību un globalizācijas procesus, izprotot dažādu kultūru atšķirības un konfliktus, rodas cieņa starpkultūru saskarsmē;
- 5) laika gaitā sabiedrība cilvēku daudzveidīgas darbības un citu cēloņu ietekmē piedzīvo pārmaiņas;
- 6) jebkurš informācijas avots, kas ataino norises sabiedrībā pagātnē un mūsdienās, ir vērtējams kritiski.

Skolotājam ir noderīgi detalizēti analizēt standarta sasniedzamos rezultātus, lai veidotu pilnīgāku izpratni par mācību procesa akcentiem un mērķiem, kā arī situācijās, kad nepieciešams mācību programmu pielāgot, mainīt, skolotājs zinātu, kas ir visbūtiskākie, nekādā gadījumā nemaināmie elementi. Par sasniedzamo rezultātu izmantošanu plānošanā iespējams uzzināt 2. nodaļā "Kā plānot mācību procesu?"

2. attēls. Mācību satura plānošanas līmeņi

Mācību programmas paraugs

Mācību programmas “Sociālās zinātnes II” paraugs (turpmāk - programmas paraugs) ir piedāvājums skolotājam, kādā veidā īstenot skolēnam sasniedzamos rezultātus augstākajā apguves līmenī. Programmas paraugā mācību saturs ir grupēts tematos, piedāvājot temata izpēti jautājumus un temata apguves norisi. Programmas paraugs skatāms šeit: mape.gov.lv.

Programmas paraugam ir ieteikuma raksturs. Skolotāji var izmantot šo programmu vai arī atbilstoši standarta sasniedzamajiem rezultātiem izstrādāt savu programmu.

1.3. Valsts pārbaudes darbs

Valsts pārbaudes darba mērķis ir novērtēt skolēnu sniegumu priekšmetā atbilstoši vispārējās vidējās izglītības standartam un tā 3. pielikumam “Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā” augstākā mācību satura apguves līmenī un iegūt datus skolēnu snieguma un mācību satura izvērtēšanai un sertificēšanai, kas apliecina atbilstošu kompetences līmeni, kā arī metodisko ieteikumu izstrādei un profesionālās pilnveides plānošanai izglītības iestādes, dibinātāja līmenī.

Plānotā centralizētā eksāmena saturs, uzbūve, piekļuves nosacījumi, nepieciešamie resursi un vērtēšanas principi tiek aprakstīti **Valsts pārbaudes darba programmā** (2022./2023. gada programmas pieejamas Valsts izglītības satura centra mājaslapā visc.gov.lv). Katru mācību gadu šī programma tiek precizēta atbilstoši plānotā centralizētā eksāmena saturam.

Eksāmena uzdevumu piemēri ir pieejami **Valsts pārbaudes darba paraugā** (vietnē mape.gov.lv).

Skolotājs šo paraugu var izmantot mācību procesa laikā, piedāvājot skolēniem veikt uzdevumus, izvērtēt piedāvātās skolēnu atbildes no aprobācijas un izstrādāt līdzīgus uzdevumus.

Rīcības vārdi

Ikdienas mācību procesā skolotājam aktuāli izmantot eksāmena programmā publicētos rīcības vārdus, to skaidrojumu. Rīcības vārdi ir darbības vārdi, kuri norāda uz konkrētu sniegumu, kas no skolēna tiek sagaidīts uzdevumā, tie ļauj konsekventi izmantot vērtēšanas kritērijus gan eksāmenā, gan ikdienas mācību procesā. Skolotājam šie vārdi palīdz, veidojot uzdevumus stundu darbam un pārbaudes darbos, jo tie norāda uz izziņas darbības līmeni, kognitīvo darbību, kas skolēnam būs jāizmanto, lai uzdevumu paveiktu. Piemēram, skolēns zina, ka, ja uzdevuma nosacījumos tiek nosaukts vārds “analizē”, tas nozīmē, ka ir jāveic vairākas secīgas darbības – veselais jāsadala daļās, jānosaka iekšējās atšķirības vai citas pazīmes, jāraksturo tās, kādas tās, ir un jāvērtē atbilstoši uzdevuma kontekstam. Vērtētājs attiecīgi zina konkrēti, kas ir sagaidāmais sniegums no skolēna, un tas ļauj izstrādāt vērtēšanas kritērijus.

1. tabula. Biežāk lietotie rīcības vārdi un to skaidrojums

Rīcības vārds	Skaidrojums
Analizēt	Detalizēti apskatīt, raksturot veselumu (objektu, jēdzienu, faktu, procesu, pazīmi, problēmu, risinājumu u. tml.) un tā daļas pēc noteiktiem kritērijiem, lai noskaidrotu to būtiskās īpatnības (pazīmes, īpašības, sakarības, struktūru u. tml.).
Aprēķināt	Rēķinot iegūt skaitlisku rezultātu, parādot nozīmīgus risinājuma soļus vai aprēķina gaitu.
Lietot	Mērķtiecīgi iesaistīt, piemērot, izmantot.
Izvēlēties	Izraudzīties no kāda daudzuma, kopuma (piemērotāko, atbilstošāko).
Novērtēt	Vērtējot, izspriežot noteikt, izsecināt kvalitāti, atbilstību noteiktām prasībām.
Pierādīt	Izveidot skaidrojumu – spriedumu virkni –, pierādot vai noliedzot apgalvojumu.
Raksturot	Noteikt, aprakstīt, vērtēt būtiskās, raksturīgās īpašības, pazīmes.
Argumentēt	Izveidot skaidrojumu ar argumentiem, ievērojot noteiktu argumentācijas struktūru (apgalvojums–pierādījums–loģisks spriedums).
Noteikt	Noskaidrot, pazīt, konstatēt atšķirīgās pazīmes (īpatnības, faktus, viedokļus, problēmas, argumentus u. tml.).
Pamatot	Izveidot skaidrojumu, izmantojot atsauci uz konkrētu informāciju (fakti, dati, cēloņi, novērojumi, iemesli, spriedumi u. tml.).
Piedāvāt	Veidot iespējamu, vēlamu, derīgu, piemērotu risinājumu, atlasot, izmantojot informāciju un pamatot iespējas.
Plānot	1. Veidot (kāda objekta) plānu, projektu. 2. Veidot plānu (kā) attīstībai, norisei, darbībai; domās apsvērt (ko), lai (to) īstenotu.
Prognozēt	Pamatojoties uz konkrētiem faktiem, paredzēt (kā) turpmāko norisi, rezultātu, demonstrējot izpratni par tiem.
Salīdzināt	Noteikt kopīgās un/vai atšķirīgās īpašības, pazīmes pēc būtības salīdzināmiem veselumiem (objektiem, jēdzieniem, faktiem, procesiem, pazīmēm, problēmām, risinājumiem u. tml.), atsaucoties uz abiem (vai visiem).
Secināt	Veidot atzinumu, spriedumu, pamatojoties uz iegūtajiem faktiem, iepriekš veiktu analīzi, vērojumiem, cēloņsakarībām u. tml.
Skaidrot	Detalizēti, saprotami, sistēmiski sniegt pārskatu (izklāstu, faktu kopumu, atzinumu u. tml.), formulēt galveno ideju (notikumus, procesus, parādības, iemeslus u. tml.), padarot to saprotamu.
Spriest	Veidot spriedumu.
Vērtēt	Veidot noteiktu spriedumu, atzinumu, secinājumu par atbilstību vai neatbilstību noteiktiem kritērijiem, balstoties uz zināšanām, pieredzi, pierādījumiem.

1.4. Pieejamais atbalsts

Lai atbalstītu skolotāju padziļinātā kursa Sociālās zinātnes II mācīšanā, papildus šim metodiskajam materiālam pieejami arī:

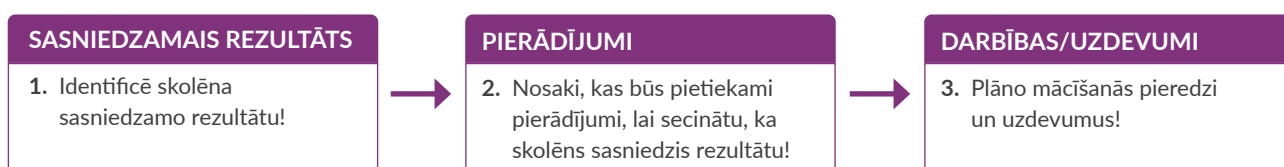
- **Digitālie mācību līdzekļi** (turpmāk – DML) Sociālās zinātnes II, kas palīdz apgūt padziļinātā kursa sasniedzamos rezultātus gan teorētiski, gan veicot dažādus uzdevumus, gan arī attīstot prasmes, kas iekļautas Sociālās zinātnes II kursa apguves un valsts pārbaudes darba programmā. DML Sociālās zinātnes II saturiskais piedāvājums ir būvēts atbilstoši *Skola2030* programmā piedāvātajam tematiskajam sadalījumam: 1) taisnīga sabiedrība un valsts; 2) tiesiskums mūsdienu sabiedrībā; 3) inovatīva pārvaldība un globālā konkurētspēja; 4) cilvēkkapitāls un ilgtspēja. Katrs temats ir sadalīts vienumos, lai strukturētu temata attīstību un piedāvātu tā pakāpenisku apguves gaitu. DML kalpo kā iespēja iegūt teorētisko materiālu apvienojumā ar tam piesaistītu uzdevumu komplektu. Materiāls pieejams vietnē skolo.lv.
- **Pašmācības e-kurss padziļinātā kursa skolotājam**. Platformā skolo.lv katrā padziļinātajā kursā pieejams pašmācības e-kurss skolotājam, kurā apkopoti teorētiskie materiāli (prezentācijas, videolekcijas u. c.) no īstenotās pedagoga profesionālās pilnveides un izstrādāti uzdevumi, kas ļauj skolotājam vingrināties kursa satura izpratnē vai konkrētajā saturā, kas jāapgūst arī skolēnam.
- **Atbalsts novadā un skolā – mācību jomas koordinators un jomas kolēģi**. Neskaidrību gadījumā un situācijās, kad nepieciešama konsultācija, skolotājs var lūgt atbalstu mācību jomas koordinatoram, piemēram, lūgt, lai tiek organizēta tikšanās ar citiem skolotājiem, kuri šo kursu māca, lai būtu iespēja dalīties pieredzē, ar materiāliem, iespējams arī kopīgi plānot nodarbības, uzdevumus vai vērtēšanas rīkus. Mācību jomas koordinators sniedz metodisko atbalstu tieši mācību jomas saturiskajos jautājumos.

2. KĀ PLĀNOT MĀCĪBU PROCESU?

Pedagoga profesijas, iespējams, nozīmīgākais elements un prasme ir plānošana – kā izplānot mācību procesu, izmantojot efektīvākus metodiskos paņēmienus, lai ikviens skolēns sasniegtu mācīšanās mērķus? Plaši izmantota, zinātniski pierādīta un praktiski nodrošinājama pieeja ir atpakaļvērstā plānošana (citviet saukta arī par “uz mērķi vērstā plānošana”), kuru radījis skolotājs un izglītības pētnieks Grants Viginss (*Grant Wiggins*) un aprakstījis to vairākās grāmatās, no kurām pirmā, “Understanding by Design”, iznākusi 1998. gadā.

Atpakaļvērstās plānošanas pieejas pamatā ir ideja, ka, lai mācīšanās būtu efektīva, vispirms skaidri jādefinē skolēna mācīšanās rezultāts. Tieši tas noteiks gan vērtēšanu, gan to, kādi uzdevumi, aktivitātes skolēnam tādēļ jāveic. Turklāt atpakaļvērstās plānošanas soļi nemainās, tie ir tie paši, plānojot dažādos līmeņos un mācīšanās kontekstos – temata, nobeiguma darba, stundas, atsevišķu uzdevumu.

Pētnieki Grants Viginss (*Grant Wiggins*) un Džejs Maktige (*Jay McTighe*) norāda, ka tradicionālajai mācīšanās plānošanai ir raksturīgi divu veidu nevēlami paradumi – mācību stundas plānot, fokusējoties uz aktivitātēm, kā skolēni tiks nodarbināti (ko interesantu skolēni darīs?), vai arī par mācību primāro mērķi izvirzot skolēniem iespēju uzzināt pēc iespējas vairāk satura par konkrēto tēmu. Aktivitātes kā mērķis ir raksturīgāks vairāk sākumskolas, pamatskolas jaunāko klašu posmam, bet koncentrēšanās uz intensīvu, pēc iespējas plašāku zināšanu apguvi pamatskolas vecākajam posmam, vidusskolai.¹ Augstākā līmeņa kursā skolēnam ir gan apjomīgs mācību saturs, kurā jāveido zināšanās balstīta izpratne, gan jāapgūst prasmes, kas paredz praktisku darbošanos un vingrināšanos, tādēļ mērķtiecīgai plānošanai ir izšķiroša nozīme.

3. attēls. Atpakaļvērstās plānošanas soļi

1. solis. Identificē sasniedzamos rezultātus.

Kas skolēniem būtu jāzina, jāsaprot un ko jāprot darīt? Kāds saturs ir būtiskākais šajā tematā? Šajā pirmajā solī skolotājs veic konkrētā mācību priekšmeta standarta sasniedzamo rezultātu izpēti, šķelšanu, iespējams, arī apzina mācību priekšmetu parauga saturisko grupējumu un akcentus. Skolotājs identificē, kas ir konkrētā mācību satura prioritātes.

2. solis. Nosaka, kas būtu pietiekami pierādījumi.

Kā es zināšu, ka skolēns ir sasniegjis rezultātu? Kas būtu pietiekami pierādījumi skolēna zināšanām, izpratnei un prasmēm? Šī sadaļa skolotājam rosina domāt kā vērtētājam. Ļoti konkrēti paraudzīties uz pierādījumiem, kas liecinās par skolēna sniegumu un mācīšanās procesa efektivitāti.

3. solis. Plāno mācīšanās pieredzi un uzdevumus.

Pēc tam, kad skaidri definēts skolēnam sasniedzamais rezultāts un pierādījumi rezultāta sasniegšanai, skolotājs var pievērsties mācību procesa plānošanai. Kādas zināšanas (fakti, jēdzieni, principi) un prasmes (procesu, procedūras, stratēģijas) skolēniem būs nepieciešamas, lai apgūtu saturu un sasniegtu izvirzīto rezultātu? Kādas aktivitātes nodrošinās skolēnus ar nepieciešamajām zināšanām un prasmēm? Domājot par mācību mērķi – ko ir nepieciešams mācīt un vingrināt un kā vislabāk to darīt, kādā secībā? Kādi materiāli un resursi ir vispiemērotākie, lai sasniegtu mērķi? Kā mācīšanos saplānot tā, lai skolēna spējas, darbojoties un izmantojot atgriezenisko saiti, augtu?

Viena iespēja, kā skolotājam saņemt atgriezenisko saiti par mācību mērķtiecīgumu, ir stundas laikā nejauši izvēlētam skolēnam pavaicāt:

- Ko tu dari?
- Kāpēc tev to tika lūgts darīt?
- Ko tas tev palīdzēs izdarīt?
- Kā tas saistās ar to, ko esi mācījies, darījis iepriekš?
- Kā tu parādīsi, ka esi apguvis šo...?

¹ Wiggins, G., McTighe, J. *Understanding by Design. Expanded 2nd Edition*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development ASCD, 2005. (16.–18. lpp.)

2.1. Plānošana kursa līmenī

Padziļinātā kursa plānošanā jāņem vērā dažādi aspekti, svarīgākie no tiem: apgūstamais saturs (standarta sasniedzamie rezultāti), laiks un skolēnu sagatavotība. Taču kursa kopējo plānu var ietekmēt arī skolas stundu saraksta plānojums, noteiktais laiks eksāmenu piekļuves nosacījumu iesniegšanai, laikapstākļi, ja nepieciešams, lai noteikta satura apguve notiek ārpus skolas, kultūras norises, kas var palīdzēt vai traucēt īstenot noteikta satura apguvi, kā arī kursa *Projektu darbs* apguves norise. Lai kādi būtu ārējie apstākļi, kas korigē kursa plānojumu, būtiski skolotājam koncentrēties un atgriezties pie standarta sasniedzamajiem rezultātiem – kas tieši skolēniem dotajā laikā jāapgūst, kāda pieredze jāgūst? Posmā, kurā plānojam kursu, kopumā svarīgākais skolotājam ir gūt izpratni par standarta sasniedzamajiem rezultātiem, lai, plānojot jau detalizēti temata apguvi, atlasot mācību materiālus, skolotājs varētu prioritizēt apgūstamo saturu.

Iespējamie soļi, uzsākot plānot padziļināto kursu.

1. Standarta sasniedzamo rezultātu izpēte. Kas ir jāiemāca? Kāda pieredze skolēnam jāgūst?

Kādas zināšanas, izpratne skolēnam jāiegūst? Kādas vispārīgās prasmes skolēnam jāapgūst? Kādas priekšmetam specifiskās (raksturīgas tikai konkrētajai jomai, mācību priekšmetam) prasmes skolēnam jāapgūst?

Zināšanas, izpratne	Prasmes, prasmju grupas	Zināšanu un prasmju kombinācijas/ kompleksie sasniedzamie rezultāti	Komentāri

2. Skolēnu sagatavotība un skolotāja iepriekšējā pieredze.

Kuras standarta sasniedzamo rezultātu zināšanas un prasmes maniem skolēniem ir pilnīgi jaunas vai maz vingrinātas optimālā līmeņa kursā? Kuras zināšanas un prasmes maniem skolēniem varētu būt pietiekamā līmenī? Kāds diagnosticējošais darbs būtu jāizveido, lai es precīzāk zinātu, kāda ir skolēnu sagatavotība? Kas šādā darbā būtu jāiekļauj? Kurš mācību saturs man ir zināms un ir pieredze to mācīt, kur būtu nepieciešams konsultēties ar kolēģiem vai meklēt papildu informāciju?

3. Valsts pārbaudes darba programmas un parauga izpēte.

Kādas zināšanas, izpratne un prasmes tiek mērītas eksāmenā? Kas ir kopīgs un kas atšķirīgs salīdzinājumā ar standarta sasniedzamo rezultātu prasībām? Kādi ir eksāmena piekļuves nosacījumi skolēnam?

4. Mācību programmas parauga izpēte.

Kā ir grupēti standarta sasniedzamie rezultāti? Cik ilgs laiks atvēlēts katram tematam, un kādas ir piedāvātās kursa apguves prasības? Kurā tematā skolēniem būtu jāizstrādā atbilstošs darbs, kas nepieciešams eksāmena piekļuves nosacījumu izpildei? Vai šāda tematu secība ir efektīvākā manu skolēnu vajadzībām un mācību vides specifiskai?

5. Kurša "lielās bildes" plānošana – secība, laiks, temata nobeiguma vērtēšanas darbu plānošana.

Kāda būs tematu secība un tematam atvēlētais mācību laiks? Vai palikšu pie piedāvātā plānojuma mācību programmas paraugā, vai veikšu kādas izmaiņas un precizēšu savu programmu? Kāda būs summatīvā vērtēšana kursa ietvaros? Cik un kādi varētu būt temata vai temata daļu nobeiguma pārbaudes darbi? (Skat. nodaļu 3.1. *Kursa vērtēšanas plānošana*)

2.2. Plānošana temata līmenī

Skolotāja dārgākais resurss ir laiks. Plānojot mācību stundas nākamajai dienai, nedēļai, nav laika domāt par kursa, temata apguvi kopsakarībās: kas ir temata lielās idejas, par ko skolēnam ir jāgūst izpratne? Kas tieši skolēnam temata beigās ir jāzina un jāprot? Kādi varētu būt tipiskākie maldīgie priekšstati, pārpratumi par temata saturu? Kādas ir temata satura prioritātes, un kāda ir manu skolēnu šī brīža sagatavotība šo saturu apgūt?

Detalizēta tematiskā plānošana pirms mācību uzsākšanas vai skolēnu brīvlaikā palīdz skolotājam iegūt laiku, lai plānotu konkrētāk stundas realizāciju, atlasītu vai veidotu konkrētus materiālus izmantošanai stundās, domātu par visu skolēnu iesaisti, metožu izvēli u. c.

Tematiskās plānošanas atbalsta instruments ir tematiskais plāns, veidne, kas palīdz strukturēt plānošanas procesu. Tematiskais plāns parāda, kā ar skolēniem tiks sasniegti temata sasniedzamie rezultāti, ņemot vērā šo konkrēto skolēnu iepriekšējās zināšanas, prasmes un mācīšanās vajadzības. Tāpēc nav iespējams viens "pareizais" tematiskais plāns visiem gadījumiem – tematiskais plāns vienmēr būs atkarīgs no tā, kādi ir skolēni, kurus pēc šī plāna mācīsim.

Būtiski tematisko plānu veidot kā temata apguves gaitā lietojamu instrumentu, kuru iespējams papildināt un pielāgot skolēnu vajadzībām, kas kļūst skaidras temata apguves laikā. Lai veidotu elastīgu un reālajai situācijai atbilstošu tematisko plānu, to var veidot pa daļām – katru atsevišķo tematu plānojot pa vienam vai blokiem pirms temata apguves uzsākšanas.

KĀDA IR JŪSU PIEREDZE TEMATISKĀ PLĀNA VEIDOŠANĀ?

Izvēlieties apgalvojumu, kas visprecīzāk raksturo jūsu līdzšinējo pieredzi, veidojot tematiskos plānus.

- Tematiskais plāns ir dokuments, kas man ļoti noderējis gan gada plānošanā, gan ikdienas stundu plānošanā un īstenošanā.
- Tematiskais plāns ir bijis noderīgs, lai iegūtu pārskatu par mācību gadu, bet to maz izmantoju, īstenojot konkrētus tematus, stundas.
- Tematiskais plāns ir bijis formalitāte, no kuras manā ikdienas darbā bijis maz praktisku ieguvumu.
- Man ir dažāda pieredze ar tematiskajiem plāniem. Mainoties prasībām, vadībai, skolai, esmu veidojis gan man noderīgus, gan maz noderīgus tematiskos plānus.

Apdomājiet, kā jūs padarīt tematisko plānu jēgpilnu, izmantojamu ikdienas darbā! Kam šādā plānā vēl ir jābūt? Kādi ir jābūt tā izstrādei?

Tematiskā plāna veidne un piemērs

Tematiskā plāna veidnes struktūras piemērs, kurš īsteno atpakaļvērstās plānošanas pieeju.

TEMATISKAIS PLĀNS

Kurss:

Temats:

Stundu skaits:

Temata mērķis:

1. Temata vienums (apakštemats), stundu skaits	2. Sasniedzamais rezultāts	3. Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts (kritēriji)	4. Darbības, kas skolēnam jāveic, lai virzītos uz sasniedzamo rezultātu	5. Resursi, komentāri

Skaidrojums un jautājumi, kas jāņem vērā, izmantojot doto tematiskā plāna struktūru.

1. Temata vienums (apakštemats), stundu skaits.

Kādi būs galvenie šī temata apakštemati/ sasniedzamo rezultātu bloki? Vai izmantošu mācību priekšmeta programmas paraugā piedāvāto "Temata apguves norisi" vai paša veidotu? Kādā secībā tos kārtošu? Cik stundu paredzēšu katram blokam?

2. Stundā, stundu blokā sasniedzamais rezultāts.

Izmantojam mācību priekšmeta programmas paraugā piedāvātos sasniedzamos rezultātus, temata izpētes jautājumus, temata apguves norisi, lai formulētu sasniedzamo rezultātu katrai stundai šī temata ietvaros. Sasniedzamajam rezultātam nav jābūt piesaistītam 40 minūšu posmam. Šī dokumenta ietvaros, izmantojot jēdzienu "stunda", vienmēr domājam plašāk – stunda, blokstunda, nodarbība.

3. Pierādījumi, skolēna darbības, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts.

Sašķelam stundā sasniedzamo rezultātu līdz tik konkrētām darbībām, kuras varēsim stundā novērtēt, t. i., konkrētīzējam, kādas skolēnu zināšanas, prasmes, darbības pierādīs, vai viņi ir sasnieguši izvirzīto sasniedzamo rezultātu. Sagaidāmo skolēnu darbību precizēšanas process palīdz skolotājam vēlreiz pārliecināties, vai ielānotais sasniedzamais rezultāts ir konkrētajā laika posmā sasniedzams un izmērāms.

4. Mācību darbības, kas skolēnam jāveic, lai skolēns virzītos uz stundā sasniedzamajiem rezultātiem.

Rakstām, kādas galvenās mācību darbības skolēnam jāpiedzīvo, lai izveidotu izpratni vai apgūtu prasmi, kas minēta sasniedzamajā rezultātā.

KĀDS IR SKOLĒNA CEĻŠ UZ DAŽĀDIEM SR?

SR veids	Ko dara skolēns, lai apgūtu SR?	Kā parāda apgūto?
A. Zina ... ko? (nosaukumus, simbolus, faktus...)	atceras + apgūst stratēģiju, kā atceras	Nosauc, definē ...
B. Ir izpratne ... par ko? (jēdzienu - uzbūvi, procesu, nozīmi..., lai...)	novēro vai/un jautā (... ..) + spriež (... ..) + skaidro (... ..) + t. i., mācās domāt + paust savu domu skaļi	Veido pamatojumu
C. Veic praktisku procedūru (strādā ar ierīci - mērinstrumentu, ...)	dara, izpildot noteiktus soļus secībā	Izpilda procedūru
D. Piemīt prasme ... (atrast atslēgas vārdus, klasificēt vielas...)	dara, izpildot secīgus soļus + apgūst stratēģiju, kā dara + stratēģiju, kā atpazīt nākamreiz izpratne par ... procedūru prasmei + t. i., mācās domāt + vadīt savu mācīšanos	Demonstrē prasmi, atpazīstot un lietojot stratēģiju
E. Risina problēmu	plāno un rīkojas jaunā situācijā + spriež kompleksi + izvēloties un lietojot vajadzīgās stratēģijas	Atrisina problēmu

Tālāk piedāvājam piemēru kursa tematiskajam plānam. Tematiskā plāna piemērs ir veidots uz digitālajos mācību līdzekļos pieejamo teorētisko materiālu, uzdevumu un tajos piedāvātās apguves secības bāzes.

TEMATISKĀ PLĀNA PIEMĒRS

Temats. Taisnīga sabiedrība un valsts

Temata viensoms: Vērtības un vērtību konflikti (A.1.2. Raksturo sociālo attiecību daudzveidību un cilvēku mijiedarbību saskarsmes procesā. Kritiski izvērtē indivīdu aktivitātes izpausmes un cēloņsakarības).

Temata viensoms: Mūsdienu ētiskās problēmas. Ētikas teorijas un to lietojums ētisku problēmu risināšanā (S.A.1.3. Izmantojot piemērus no dzīves, kritiski izvērtē dažādas ētikas teorijas, saistot tās ar savu pieredzi, skaidro to lietojuma problēmas un iespējas).

Temata viensoms: Taisnīguma jēdziens un izpratne (S.A.1.7. Diskutē par cilvēku vajadzībām, vērtībām un analizē dažādas taisnīguma izpratnes, lai veicinātu taisnīgu attieksmi pret visiem sabiedrības locekļiem, piedalās/vada sabiedrības labklājības veicināšanas un sabiedrības kopīgo interešu īstenošanas aktivitātes).

Stundu skaits – 14 mācību stundas.

Temata viensoms (apakštemats), stundu skaits	Stundā sasniedzamais rezultāts	Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts	Darbības, kas jāveic, lai skolēni virzītos uz sasniedzamajiem rezultātiem	Komentāri
Vērtību jēdziens un izpratne 1 mācību stunda	Aktualizē jēdziena <i>vērtības</i> būtību un izpratni.	Skolēni kopīgā sarunā ar skolotāju analizē doto teorētisko materiālu, skaidrojot tajā saņemto informāciju un piedāvājot savus piemērus materiāla izpratnei.	<ul style="list-style-type: none"> Skolēni tiek iepazīstināti ar sagatavotu teorētisko materiālu par vērtību jēdzienu un izpratni. Pēc iepazīšanās ar teorētisko materiālu skolēni sadarbībā ar skolotāju formulē izziņas jautājumus, kas palīdz precizēt un izprast teorētiskajā materiālā doto informāciju (<i>piemēram: kāpēc vērtībām nav vienkāršas un skaidras definīcijas? Kā vērtības izpaužas cilvēku izvēlēs un rīcībā? u. tml.</i>) 	Izziņas jautājumi var būt skolotāja formulēti, bet var arī lūgt skolēniem pašiem tos formulēt. Pēc skolotāja izvēles darbs var tikt organizēts kā grupu darbs.
Vērtības un vērtību konflikti 2 mācību stundas	Saista indivīda un/vai noteiktas sociālās grupas vērtības ar to izpausmi indivīda un/vai sociālās grupas rīcībā.	Skolēni, prezentējot savus sagatavotos vērtību konflikta piemērus, skaidro: <ol style="list-style-type: none"> vērtību konflikta nozīmi; vērtību konflikta ietekmi uz sociālajiem procesiem; kopīgā diskusijā klasē piedāvā vērtību konflikta risinājumus. 	<ul style="list-style-type: none"> Skolotājs piedāvā skolēnam vērtību konflikta piemēru. Skolēni skaidro doto vērtību konfliktu, atbildot uz jautājumiem: <ol style="list-style-type: none"> kāds ir dotā vērtību konflikta cēlonis; kādas individuālās un/vai sociālās grupas vērtības tiek konfrontētas dotajā piemērā; kā dotais vērtību konflikts ietekmē indivīda un/vai sociālās grupas rīcību; kā dotais vērtību konflikts ietekmē sociālos procesus? Skolēni grupu darbā izvirza savu piemēru vērtību konfliktam un skaidro to, izmantojot iepriekš dotos jautājumus. Kopīgā diskusijā klasē skolēni piedāvā risinājumus vērtību konflikta piemēriem. 	Rīcības vārda <i>skaidrot</i> integrēšana temata vienuma apgūvē.

Temata vienums (apakštemats), stundu skaits	Stundā sasniedzamais rezultāts	Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts	Darbības, kas jāveic, lai skolēni virzītos uz sasniedzamajiem rezultātiem	Komentāri
<p>Mūsdienu ētiskās problēmas 2 mācību stundas</p>	<p>Formulē ētiskas problēmas.</p>	<p>Skolēni ir formulējuši mūsdienu ētisku problēmu – situāciju,</p> <ul style="list-style-type: none"> • kurā nav vienkāršas atbildes uz jautājumu, kāda būtu pareizā izvēle un rīcība; • kurā pastāv vērtību konflikts; • kurā mūsu rīcības sekas ietekmē gan individuālo, gan plašākā nozīmē sabiedrības dzīvi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Izmantojot skolotāja dotu informatīvo materiālu un kritērijus par to, kas ir ētiskas problēmas un kā tās saistās ar vērtību konfliktiem sabiedrībā, skolēni formulē mūsdienu ētiskās problēmas. • Skolēni problēmas noteikšanai vispirms meklē un izmanto informāciju, kas norāda uz problēmas pastāvēšanu sabiedrībā. • Balstoties izmantotajā informācijā, precīzi formulē reālu problēmu, kurai ir nepieciešams risinājums. 	<p>Skolotājs var izvēlēties darba organizācijas formu, skolēniem dodot uzdevumu individuāli vai grupās. Lai palīdzētu skolēniem problēmas formulēšanā, tiek pielāgots Sociālās zinātnes II problēmrisināšanas snieguma līmeņa apraksts (turpmāk – SLA). Problēmrisināšanas apguves ietvaros tiek stiprināta prasme <i>definēt problēmu</i>.</p>
<p>Ētikas teorijas un to pielietojums ētisku problēmu risināšanā 2 mācību stundas</p>	<p>Zina un izprot būtiskākās ētikas teorijas un pamato to lietojumu ētisku problēmu risināšanā.</p>	<p>Skolēni ir pamatojuši ētikas teorijas atbilstību ētiskas problēmas risināšanai. Izvēlētās teorijas pamatnostādnes ir paskaidrotas un atbilst ētiskas problēmas risināšanas iespējām.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Skolotājs iepazīstina skolēnus ar teorētisko materiālu par normatīvo ētikas teoriju (<i>deontoloģiju, konsekvencionālismu un tikumu ētiku</i>). • Skolēni piedāvā katrai teorijai atbilstošu ētiskas problēmas risināšanas piemēru. • Skolotāja vadībā tiek izdiskutēta piemēra atbilstība teorijai. • Skolēni (individuāli vai grupu darbā) izvēlas vienu no teorijām, kas būtu vispiemērotākā viņu formulētās ētiskās problēmas risināšanai, skolēni pamato savu izvēli. 	<p>Skolotājs var izvēlēties darba organizācijas formu, skolēniem dodot uzdevumu individuāli vai grupās.</p>

Temata vienums (apakštemats), stundu skaits	Stundā sasniedzamais rezultāts	Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts	Darbības, kas jāveic, lai skolēni virzītos uz sasniedzamajiem rezultātiem	Komentāri
<p>Ētisko problēmu risinājumi 3 mācību stundas</p>	<p>Piedāvā ētiskas problēmas risinājumu.</p>	<p>Skolēni ir pamatojuši savu pozīciju, kā risināt piedāvāto ētisko problēmu. Pozīcija tiek argumentēta atbilstoši argumentācijas SLA kritērijiem.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Skolēni (individuāli vai grupu darbā) veic ētiskās problēmas izpēti un analīzi. 2. Skolēni iepazīstas ar argumentēšanas SLA, atzīmējot, kur atrodami katras SLA iedaļas kritēriji. 3. Skolotājs un skolēni kopīgi precizē SLA konkrētajam uzdevumam. 4. Izmantojot argumentēšanas SLA un atgādni "Argumenta piemērs", skolēni pamato savu pozīciju. 5. Skolēni (individuāli vai grupu darbā) piedāvā ētiskas problēmas risinājumu. 6. Skolēni diskusijā, savstarpēji uzdodot jautājumus, izsaka viedokļus par klasesbiedru piedāvāto ētisko problēmu risinājumiem un, ja iespējams, piedāvā arī citus variantus. 	<p>Rīcības vārda argumentēt integrēšana temata vienuma apguvē.</p> <p>Lai palīdzētu skolēniem problēmas formulēšanā, tiek izmantots Sociālās zinātnes II argumentēšanas SLA.</p> <p>Ir iespējams organizēt arī debašu formāta mācību stundu, izvēloties kādu no skolēnu piedāvātajām ētiskajām problēmām, izvirzot dažādu risinājumu variantus un meklējot konsensusu labākajam iespējamajam variantam.</p>
<p>Taisnīguma jēdziens un izpratne 2 mācību stundas</p>	<p>legūst zināšanas un izpratni par <i>tainīguma</i> jēdzienu dažādos kontekstos</p>	<p>Skolēni formulē izziņas jautājumus, skaidro, kā tie palīdz izprast teorētiskā materiāla saturu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni izstāsta, kad ir pieredzējuši kādu taisnīguma vai netaisnīguma izpausmes epizodi savā vai citu dzīvē. Apraksta situāciju, nosaka, kas tieši ir bijis netaisnīgi/taisnīgi. • Skolēni tiek iepazīstināti ar sagatavotu teorētisko materiālu par taisnīguma jēdzienu un izpratni. • Pēc iepazīšanās ar teorētisko materiālu skolēni sadarībā ar skolotāju formulē izziņas jautājumus, kas palīdz precizēt un izprast teorētiskajā materiālā doto informāciju, <i>piemēram: 1) kāpēc taisnīgums tiek uzskatīts par indivīda rakstura un tikuma iezīmi; 2) kādi indivīdu un sociālo grupu pieņemtie lēmumi liecina par izlīdzinošu taisnīguma pastāvēšanu; 3) kāpēc izlīdzinošais taisnīgums ir īpaši svarīgs juridiskā kontekstā; 4) kā sadales taisnīgums ietekmē resursu sadali sabiedrībā; 5) kāpēc taisnīgums prasa objektīvu un neieinteresētu attieksmi pret citiem; 6) vai ir kādas dzīves jomas, kurās nevajag izturēties taisnīgi?</i> 	<p>Izziņas jautājumi var būt skolotāja formulēti, bet var arī lūgt skolēniem pašiem tos formulēt.</p> <p>Pēc skolotāja izvēles darbs var tikt organizēts kā grupu darbs.</p>

Temata vienums (apakštemats), stundu skaits	Stundā sasniedzamais rezultāts	Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts	Darbības, kas jāveic, lai skolēni virzītos uz sasniedzamajiem rezultātiem	Komentāri
<p>Džona Roulza taisnīguma teorija 2 mācību stundas</p>	<p>Skaidro, kā izpratne par taisnīgumu ietekmē pieņemtos lēmumus par taisnīgu rīcību dažādās izvēles situācijās.</p>	<p>Izmantojot Roulza teoriju un "neziņas plīvura" domu eksperimentu, skolēni demonstrē, kā taisnīguma izpratne mainās atkarībā no situācijas un sabiedrības interesēm.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni tiek iepazīstināti ar sagatavotu teorētisko materiālu par Džona Roulza taisnīguma teoriju un to, kāpēc tā tiek uzskatīta par vienu no būtiskākajām taisnīguma jēdziena izpratnes veidošanā demokrātiskā sabiedrībā – liberālas un sociāli tiesiskas valsts ar konstitucionālu pārvaldi un uz konkurenci balstītu ekonomiku pastāvēšanā. • Skolēni izspēlē "neziņas plīvura" domas eksperimentu, kurā iedomājas sevi situācijā, kurā jāpieņem lēmums par taisnīgu izvēli un rīcību. Skolēni <i>atrodas aiz "neziņas plīvura"</i>, tas ir, viņi nezina, kāda ir viņu sociālā identitāte un kādi ir viņu apstākļi dotajā situācijā: <ol style="list-style-type: none"> 1) skolēniem tiek piedāvāts informācijas avots ar aktuālu problēmu, kas saistīta ar lēmuma pieņemšanu, kuram būtu jābūt taisnīgam un jāiegūst sabiedrības atbalsts; 2) skolēniem individuāli vai grupu darbā jāpieņem lēmums dotajā situācijā, lēmumam jābūt tādā, ko skolēni uzskata par taisnīgu; skolēni sagatavo lēmuma pamatojumu; 3) skolēniem jāargumentē pieņemtais lēmums klasē; 4) skolēniem tiek noņemts "neziņas plīvurs", un viņi tiek iedalīti tādās sociālās grupās, kuru intereses tiek skartas lēmumu pieņemšanas rezultātā; 5) skolēniem jāpieņem un jāargumentē taisnīgs lēmums, kuru viņi atbalstītu kā viņiem iedalītās sociālās grupas pārstāvji. • Diskusijā klasē skolēni skaidro, vai viņu lēmums par taisnīgu rīcību, nezinot, kas viņi ir, atšķirās no pieņemtā lēmuma, ieņemot dažādu sociālo grupu lomu. Ja jā, tad kuros gadījumos un kāpēc? Ja nē, tad kāpēc? 	<p>Īpaša uzmanība jāpievērš Roulza domas eksperimentam "neziņas plīvurs", kas saistīts ar skolēniem piedāvātu uzdevumu izpildi.</p> <p>Skolēniem var piedāvāt informācijas avotus meklēt pašiem, kuri pēc tam tiks izmantoti "neziņas plīvura" domas eksperimenta izspēlē.</p>

2.3. Plānošana nodarbības līmenī

Plānošanai nodarbības mērogā skolotājam noderēs Roberta Ganjē izstrādātais mācību plānošanas modelis, kuram par pamatu ņemts kognitīvajā psiholoģijā plaši pazīstamais kognitīvās informācijas apstrādes modelis, kas palīdz izskaidrot skolotāja rīcības iespējamo ietekmi uz skolēnu mācīšanos. Lai noteiktu būtiskākos mācību notikumus, modeļa izveides pirmsākumos autors vēroja daudzu labu skolotāju stundas, tādēļ modelis izveidots atbilstoši šo skolotāju praksei atziņām.

Šis modelis izstrādāts, domājot par to, kādi procesi mācoties notiek skolēna galvā un kā skolotājs var tos veicināt un izmantot, lai nodrošinātu, ka ikviens skolēns sasniedz stundā sasniedzamo rezultātu. Tam, kā skolotājs māca, ir cieša saikne ar to, kā skolēns mācās. Tāpēc, plānojot stundu, skolotājam jāņem vērā ne tikai tas, ko viņš grib iemācīt, bet arī tas, kā organizēt mācības tā, lai veicinātu un atbalstītu skolēnu mācīšanos. Pretējā gadījumā skolotājs var piedzīvot situāciju, kad "it kā esam šo mācījušies", bet vēlāk izrādās, ka zināšanas nav nonākušas skolēnu ilgtermiņa atmiņā.

Informācija, kuru skolēns mācoties saņem, uzzina vai atklāj, ceļo cauri dažādiem atmiņas veidiem – no sensorā reģistra, kurā vispirms uztveram ienākošo informāciju, uz īstermiņa un pēc tam uz ilgtermiņa atmiņu. Lai informācija tik tiešām nonāktu līdz ilgtermiņa atmiņai un tajā saglabātos, skolēnam mācīšanās procesā jānotur uzmanība, jāsaista informācija ar iepriekš zināmo, jāatpazīst tajā sakarības, tā jāatkārto un jāspēj šai informācijai atrast vietu jau esošajā skolēna atmiņas sistēmā.² Mācīšanās notiek tikai tad, ja visi šie procesi ir aktīvi, tāpēc saskaņā ar Roberta Ganjē mācīšanas teoriju un viņa izveidoto deviņu mācību notikumu modeli galvenais mācīšanas uzdevums ir aktivizēt informācijas apstrādes procesus skolēna smadzenēs.

Roberts Ganjē piedāvā deviņus mācību notikumus, kuri ir nepieciešami ceļā uz katru sasniedzamo rezultātu – gan tad, ja runa ir par vienu atsevišķu sasniedzamo rezultātu vienas mācību stundas laikā, gan kompleksu sasniedzamo rezultātu, kura sasniegšanai nepieciešams ilgāks laiks un vairāku stundu kopums. Lai izprastu katra mācību notikuma lomu un pamatojumu, jānoskaidro, kā tie sasaistās ar skolēna mācīšanās procesu. Ar tabulas palīdzību uzskatāmi sasniedzama strukturēta informācija par to, kādas var būt skolotāja darbības un paņēmieni, lai īstenotu katru mācību notikumu.

TRĪS STUNDAS DAĻAS	GAŅJĒ DEVIŅI MĀCĪBU NOTIKUMI
AKTUALIZĀCIJA	Pievērst skolēna uzmanību
	Komunicēt sasniedzamos rezultātus
	Aktivizēt iepriekšējās zināšanas
APJĒGŠANA	Piedāvāt jaunu saturu
	Virzīt mācīšanos un atbalstīt
	Dot iespēju lietot jauno saturu
	Sniegt atgriezenisko saiti
REFLEKSIJA/NOSTIPRINĀŠANA	Novērtēt sniegumu
	Sekmēt pārnesi/vispārināšanu

Svarīgi uzsvērt, ka šis modelis ir veidots skolotāja mērķtiecīgi plānotām mācību situācijām ar skaidru sasniedzamo rezultātu.

² Driscoll, M.P. *Psychology of Learning for Instruction*. Boston: Allyn & Bacon, 2nd edition, 2000. (363.–370. lpp.)

1. Pievērst uzmanību.

Mācīšanās var sākties tikai tad, ja skolēns ir pievērsis uzmanību tam, kas tajā brīdī notiek stundā/nodarbībā. Ja skolēns tam nav pievērsis uzmanību, viņš neiesaistīsies tālākajos mācību notikumos. Daļa skolēnu paši prot sevi motivēt un koncentrēt uzmanību, bet citai daļai skolotāja organizēta uzmanības pievēršana var būtiski palīdzēt mācīties vairāk ieinteresēti un motivēti. Uzmanības pievēršanas procesā ir svarīgi raisīt skolēnos zinātkāri. Dažkārt pietiek ar jautājumu, kas liek skolēnam aizdomāties par kādu ar stundas tematu saistītu jautājumu vai problēmu un prognozēt vai minēt iespējamus risinājumus.

2. Pārrunāt sasniedzamos rezultātus.

Skaidri zināt stundas sasniedzamo rezultātu, pirmkārt, ir vērtīgi pašam skolotājam. Tas ir pirmais solis, lai skolotājs vispār varētu sākt plānot stundas gaitu. Cits jautājums ir, vai un kāpēc skolēniem būtu jāzina stundas sasniedzamais rezultāts. R. Gaņjē to pamato, skaidrojot, ka priekšstats par to, kas tieši stundā ir jāapgūst, palīdz skolēnam iedarbināt savus iekšējos kognitīvās kontroles mehānismus. Tie skolēnam palīdz saprast, kas stundā ir galvenais, kam ir jāpievērš īpaša uzmanība, kas ir noteikti jāizprot vai jāspēj izdarīt stundas gaitā. Ja skolēns nezina stundā sasniedzamo rezultātu, tad viņš darbojas pēc saviem ieskatiem un minējumiem par to, kas ir galvenais un kas ir jāapgūst, un tas var nesakrist ar skolotāja plānotajiem sasniedzamajiem rezultātiem. Skolotājs var vienkārši izstāstīt sasniedzamo rezultātu, lūgt skolēnam nolasīt to vai arī organizētā procesā dot iespēju skolēniem pašiem atklāt skolotāja plānoto stundas rezultātu, šādi ļaujot skolēniem gūt dziļāku izpratni par to, kas tieši tiek sagaidīts un kāpēc ir svarīgi to apgūt.

3. Aktivizēt iepriekšējās zināšanas.

Par katru jautājumu, ko skolā mācāmies, skolēniem jau ir priekšstats. Tas var būt pareizs, nepilnīgs vai maldīgs. Ir svarīgi, ka skolēni šīs iepriekšējās zināšanas atsauc atmiņā un jaunās zināšanas un prasmes savieto ar iepriekšējām, papildinot nepilnīgās un mainot maldīgās vietas. Iepriekšējo zināšanu izmantošana jaunā kontekstā vai jaunu problēmu risināšanā nav viegls uzdevums nevienā vecumā. Lai sagatavotu skolēnus jaunu zināšanu integrēšanai skolēnu esošajos priekšstatos vai mainītu eksistējošos priekšstatus, skolotājam ir jāpalīdz skolēnam atsaucēt atmiņā tās zināšanas vai prasmes, kas šajā stundā var būt noderīgas, un it īpaši tās, kas ir obligāti nepieciešamas kā pamats, lai apgūtu jaunās zināšanas un prasmes.

4. Piedāvāt jauno informāciju.

Šis mācību notikums ir tas, ko parasti saprotam ar mācīšanos, – skolotājs piedāvā jauno informāciju vai dod iespēju skolēniem pašiem atrast un izzināt jauno informāciju, kas nepieciešama tālākās izpratnes veidošanai vai prasmju apguvei. Īstenojot šo mācību notikumu, ir svarīgi nodrošināt, ka šī informācija tiek piedāvāta skolēnam saprotamā veidā, t. i., sasaistot to ar iepriekš apgūto, dodot iespēju saprast, kas šajā informācijā ir galvenais, dodot informāciju pietiekami mazā vai skolēna uztverei atbilstošā apjomā. Šis ir brīdis mācību procesā, kad svarīgi arī dot skolēniem iespēju pašiem atklāt likumsakarības, izmantojot par pamatu rūpīgi izvēlētu piemēru bāzi, nonākt pie pašu vārdiem formulētām definīcijām, novērojot, salīdzinot un grupējot kopīgās un atšķirīgās pazīmes, saprast, kā rīkoties, sekojot jaunajiem noteikumiem vai ievērojot kādas procedūras, paturot prātā, ka skolēnam galvenais uzdevums šajā posmā ir iepazīties ar jaunā mācību satura būtību.

5. Virzīt un atbalstīt mācīšanos.

Šī mācību notikuma galvenais uzdevums ir palīdzēt skolēnam sagatavoties saglabāt informāciju ilgtermiņa atmiņā. Lai tas notiktu, skolēnam ir jāatrod šai informācijai vieta savā "informācijas glabāšanas sistēmā". Daļa skolēnu to var veikt paši, ja viņiem piemīt augsti attīstītas pašvadītas mācīšanās prasmes, bet lielai daļai palīdzēs skolotāja vadīts process – mācīšanos virzošas metodes, ko skolotājs izmantos, lai iesaistītu un atbalstītu katru skolēnu.

Šī mācību notikuma kontekstā skolotājs lems, vai dos iespēju skolēniem pašiem atklāt un konstruēt jaunās zināšanas, vai nodos šīs zināšanas skolēniem jau gatavā veidā. Pirmajā veidā skolēni gūs dziļāku izpratni un saglabās zināšanas ilgtermiņa atmiņā. Savukārt, otrā veida priekšrocība ir krietni mazāks laika patēriņš informācijas nodošanai, kas gan negarantē to, ka skolēni informāciju uztvers un izprātīs. Izvēloties nodot informāciju skolēniem tiešā veidā, skolotājam jāparedz jautājumi vai uzdevumi, par kuriem skolēns domās, klausoties informāciju, un kas palīdzēs no tās izcelt svarīgāko, to strukturēt un citādi veicināt dziļāku izpratni par dzirdēto. Šis ir arī brīdis, kad ar skolēniem varam runāt par stratēģijām, ko izmantojam konkrētu mērķu sasniegšanai, – vai tās būtu vispārīgas lasīšanas, atcerēšanās, kritiskās domāšanas, mācīšanās stratēģijas vai kādas priekšmetam specifiskas stratēģijas, kuras skolēnam varētu būt lietderīgas izvērīto rezultātu sasniegšanai.

6. Dot iespēju lietot jauno informāciju.

Šajā mācību notikumā skolēniem tiek dota iespēja pārlicināties par to, vai viņi mācās – virzās uz sasniedzamo rezultātu. Šī mācību notikuma kontekstā svarīgākais jautājums ir – kāds uzdevums skolēnam ir jāveic, lai noskaidrotu, kādā mērā viņš ir virzījies uz sasniedzamo rezultātu. Uzdevumam vai uzdevumiem ir jādod iespēja pārlicināties, vai un kādā mērā esmu sapratis vai spēju demonstrēt visas sasniedzamajā rezultātā izvirzītās zināšanas un prasmes. Būtiski paturēt prātā, ka šis joprojām ir mācīšanās posms, tāpēc pārbaudīta tiek skolēna virzība uz sasniedzamo rezultātu, un šajā posmā joprojām tiek pieļauts, ka skolēns kaut ko neizprot vai kļūdās, un tiek piedāvāts veids, kā nepilnīgās zināšanas vai prasmes pilnveidot. Šis mācību notikums iet rokrokā ar nākamo, kurā skolēns gūst noderīgu informāciju, kā uzlabot sniegumu.

7. Sniegt atgriezenisko saiti.

Informācija par to, kā skolēnam stundas gaitā sokas ar virzību uz mērķi, ir ļoti svarīga, lai skolēni konstatētu nepilnīgās vai kļūdainās zināšanas vai prasmes, kā arī apstiprinātu pareizās, lai varētu turpināt tās lietot. Būtiski – lai pilnveidotos, skolēniem atgriezeniskā saite ir nepieciešama mācīšanās procesā, nevis tikai gala rezultātā. Turklāt atgriezeniskā saite nozīmē ne tikai informāciju par to, vai izpildīts ir pareizi vai nepareizi, bet arī par to, ko darīt, lai virzītos tālāk. Tas, ka skolēns zina, ka kaut ko nav izdarījis pareizi, vēl automātiski nenozīmē, ka skolēns zina, ko darīt, lai to mainītu.

Lielā klasē skolotājs pats ne vienmēr varēs nodrošināt atgriezenisko saiti katram skolēnam. Lai šo jautājumu risinātu, skolotājs var organizēt procesus, kuros skolēni gūst atgriezenisko saiti, izmantojot tehnoloģijas, citus skolēnus vai paši sevi. Lai atgriezeniskā saite būtu kvalitatīva un tiešām virzītu skolēnus uz labāku rezultātu, skolēniem pašiem savi un citu darbi jāizvērtē, ņemot vērā ļoti konkrētas norādes un kritērijus, kas tieši vērsti uz sasniedzamo rezultātu.

8. Novērtēt sniegumu.

Šī mācību notikuma mērķis ir konstatēt, kādā mērā katrs skolēns ir sasniedzis stundas rezultātus. Šī soļa īstenošanai nepietiek ar to, ka mēs skolēniem pajautājam viņu viedokli par to, vai viņi ir sasnieguši rezultātu. Skolotājam jādod iespēja skolēniem objektīvi konstatēt, vai viņi rezultātu ir sasnieguši. To var darīt, piemēram, ar uzdevumu, kura izpilde parāda, ka skolēns prot izdarīt tieši to, kas minēts stundas sasniedzamajā rezultātā. Tikai pēc tam, kad skolēni uzdevumu izpildījuši un noskaidrojuši, vai tas izdarīts pareizi, skolotājs var jautāt skolēniem, vai viņi sasnieguši stundas rezultātu, lūdzot savu atbildi balstīt tikko pildītā uzdevuma rezultātos. Šajā posmā notiek arī domāšana par mācīšanos. To var veicināt, skolēniem jautājot, ko un kā viņi darīja stundā un kā varētu to darīt labāk nākamreiz. Ar šiem jautājumiem varam aktualizēt produktīvākās uzvedības un sadarbības formas, situācijai piemērotākās mācīšanās stratēģijas u. c.

9. Sekmēt pārnesei, vispārināšanu.

Šajā brīdī jaunās zināšanas vai prasmes ir apgūtas. Aktualizējas jautājums, kā novērst aizmīšanu un stiprināt skolēna spēju piekļūt apgūtajām zināšanām vajadzīgajā mirklī, kad būs nepieciešams tās izmantot reālās, praktiskās situācijās. Lai zināšanas nostiprinātos un tās praktiski lietotu, jānotiek vairākām lietām, turklāt tās var notikt ne tikai stundas beigās, bet vairāku iepriekš aplūkoto mācību notikumu kontekstā. Apgūtā atkārtošana stundas laikā un nākamajās stundās var būt noderīga prakse, un tas parādīsies kā daļa no "Dot iespēju lietot jaunās zināšanās" un "Sniegt atgriezenisko saiti" par mācību notikumiem. Zināšanu pārnese uz citiem kontekstiem, sasaistot apgūto ar citiem mācību priekšmetiem vai dzīves situācijām, var palīdzēt skolēniem saprast, kuros brīžos savos atmiņas apcirkņos meklēt nule gūtās zināšanas vai prasmes. Tas var parādīties jau aktualizācijas daļā, kad pievēršam skolēna uzmanību un sasaistām šodien veicamo ar iepriekšējām zināšanām, kā arī kā dažādi piemēri un konteksti, ko dodam piektajā mācību notikumā "Virzīt un atbalstīt mācīšanos". Skolēniem var palīdzēt arī iespēja lietot jauniegūtās zināšanas un prasmes jaunos kontekstos un situācijās. To var veicināt, dodot skolēniem uzdevumus, kuros zināšanas jālieto radošākās vai dzīvei pietuvinātākās situācijās.

Izglītības pētnieki norāda, ka visiem mācību notikumiem nav obligāti jānotiek vienā secībā, kā arī skolotājam tie visi nav obligāti jāīsteno vienā stundā. Iespējams, kādus no notikumiem skolēni ir piedzīvojuši iepriekšējā stundā un šajā nodarbībā pietiek tikai ar īsu atsauci uz iepriekš darīto. Iespējams, ka dažus no mācību notikumiem skolēni var īstenot paši. Tas, cik daudz laika jāvelta katram notikumam, cieši saistās ar to, cik daudz skolotāja atbalsta skolēnam vajag, lai norisinātos aprakstītie kognitīvie procesi. Ir skolēni un ir situācijas, kad visi tiek galā paši, bet ir tādas, kur skolotāja atbalsts domāšanas procesu veicināšanā ir absolūti nepieciešams, lai skolēni sasniegtu stundas rezultātu un varētu apgūto turpmāk izmantot. Mācību notikumu galvenais mērķis ir stimulēt iekšējos informācijas apstrādes procesus skolotāja vai skolēnu pašu īstenotā mācīšanās procesā.

Apakšnodaļa sagatavota, balstoties uz

- Gagné, R. M., Wager, W. W., Golas, K. C., Keller, J. M., Russell, J. D. *Principles of Instructional Design*. Philadelphia: Harcourt Brace College Publishers, 5th edition, 2007. (192.–206. lpp.)
- Driscoll, M.P. *Psychology of Learning for Instruction*. Boston: Allyn & Bacon, 2nd edition, 2000. (363.–370. lpp.)

DEVĪNI MĀCĪBU NOTIKUMI STUNDĀ

(pēc R. Gaņjē "Principles of Instructional Design", 2005)

Mācību notikums	Mērķis skolēnam	Tādēļ es – skolotājs	Pārliecinies!	Iespējamie metodiskie paņēmieni
Pievērst uzmanību	<i>Sagatavoties uz- tvert jauno infor- māciju, koncentrē- jot uz to uzmanību.</i>	<i>Mērķtiecīgi piesaistu skolēnu interesi, lai skolēni ir gatavi un motivēti mācīties. ("Izmetu āķi".)</i>	<ul style="list-style-type: none"> Vai "āķis" pievērs uzmanību tieši stundas tematam, stundas sasniedzamajam rezultātam? Vai "āķa" ilgums ir līdzsvarā ar pārējiem stundas notikumiem? (Vai tas nav pārlietu garš, īss?) 	<ul style="list-style-type: none"> Interesants fakts; pārsteigums; dilemma; problēma, ko risināt; jautājumi, kas rosina domāt par stundas tematu vai sasniedzamo rezultātu; u. c.
Komunicēt sasniedzamos rezultātus (SR)	<i>Aktivizēt kognitīvās kontroles procesus, rosināt motivāciju mācīties, gūt iespēju pārraudzīt savu mācīšanos.</i>	<i>Komunicēju skolēniem stundas/ stundu cikla sasniedzamos rezultātus, ko skolēni darīs, lai tos sasniegtu, un kā viņu sniegumu vērtēs. Pārliecinos, vai un kā skolēni to ir sapratuši.</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kā es skolēniem komunicēju sasniedzamos rezultātus? Kā es pārliecināšos, ka viņi to ir uztvēruši, sapratuši un "pieņēmuši par saviem"? Vai un kā šos SR skolēni saistīs ar tematu kopumā? Vai skolēni iesaistās SR izvirzīšanā? Kā skaidrošu SR nozīmi – vērtību – saistībā ar mācību jomu un dzīvi kopumā? Vai skolēniem ir skaidrs, kā šie SR tiks sasniegti? Vai skolēniem ir skaidrs, kādēļ šos SR ir būtiski sasniegt? 	<ul style="list-style-type: none"> Skolotājs pastāsta, ko stundā darīs, skolēni klausās un secina, kādi tādēļ varētu būt stundā sasniedzamie rezultāti; skolēniem jautā, kur SR noderētu ārpus skolas; SR ar izlaistiem vārdiem – skolēni min, kam vajadzētu būt tukšajās vietās, pamato savu izvēli; kā varam zināt, ka kāds šo SR zina/prot labi? SR vērtēšanas kritēriju izpēte; skolēni paši izvirza un formulē SR; u. c.
Aktivizēt iepriekšējās zināšanas	<i>Pārnest ar jauno informāciju saistītās priekšzināšanas no ilgtermiņa uz īslaicīgo atmiņu, lai veidotu sasaisti, saskatītu kopsakarības, pilnveidotu vai pārveidotu esošos priekšstatus.</i>	<i>Gatavojoties jaunās informācijas uztverei, rosinu un palidzu skolēniem atsaukt atmiņā, ko viņi jau zina un prot saistībā ar jauno mācību saturu. (Jo nekad nav tā, ka tu nezini pilnīgi neko.)</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kā pārliecināšos par to, ko skolēni jau zina un prot? Kā atsaukšu atmiņā iepriekšējās zināšanas? Kā noteikšu, vai un kādi pareizi vai aplami priekšstati par stundas tematu skolēniem jau ir? 	<ul style="list-style-type: none"> Domu karte ("zirnēklis") ar jau zināmo, kas vēlāk tiek papildināts; teksts/video/audio + zinu, jautājums, grību uzzināt; Venna diagramma; zināšanu diagnostika; jautājumi par jauno tematu; aplamo priekšstatu "atmaskošana"; u. c.
Piedāvāt jauno informāciju	<i>Uztvert jauno saturu.</i>	<i>Organizēju procesu, kurā skolēni iepazīstas ar jauno informāciju.</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kas man jāiemāca? (Fakti? Jēdzieni? Noteikumi? Procedūras? Stratēģijas?) Kā organizēšu mācīšanos tā, ka skolēni ar modeļu un piemēru palīdzību līdz izpratnei par jēdzieniem, noteikumiem, procedūrām nonāk paši? Kā nodrošināšu jaunā satura apguvi tā, lai skolēni to var aptvert – mazos kumosos, soli pa solim? 	<ul style="list-style-type: none"> Patstāvīgs darbs ar tekstu, audio, video, attēliem; gadījuma analīze; sakarību meklēšana starp dažādiem piemēriem; simulācija; kādas konkrētas problēmas risināšana; patstāvīgi darbojoties un pašiem atklājot likumsakarības; u. c.
Virzīt un atbalstīt mācīšanos	<i>Sagatavot informāciju saglabāšanai ilgtermiņa atmiņā.</i>	<i>Sniedzu skolēniem atbalstu, kas dod iespēju apgūt jauno informāciju, un vajadzīgos resursus.</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kā es skolēniem palīdzēšu atpazīt pazīmes, saskatīt sakarības, atšķirt būtiskāko? Kādas stratēģijas viņam nepieciešamas, lai tiktu galā ar uzdevumiem? 	<ul style="list-style-type: none"> Daudzveidīgi uzdevumi un iespēja skolēniem izvēlēties, kā mācīties (domu kartes, lomu spēles, vizualizācijas u. c.); stratēģiju atgādņu izmantošana; piemēru un pretpiemēru šķirošana/radīšana;

Mācību notikums	Mērķis skolēnam	Tādēļ es – skolotājs	Pārliecinies!	Iespējamie metodiskie paņēmieni
Virzīt un atbalstīt mācīšanos			<ul style="list-style-type: none"> Kā šīs stratēģijas iemācīšu vai stiprināšu? Kādu atbalstu skolēniem sniegšu, lai viņi šī satura apguvē un lietošanā kļūtu arvien patstāvīgāki? (Paraugus, modeļus, piemērus, procesa aprakstus, snieguma līmeņu aprakstus.) Kādu citādu/papildu atbalstu vajadzēs skolēniem ar dažādām mācīšanās vajadzībām? 	<ul style="list-style-type: none"> informācijas apkopošana un novērtēšana; uzdevumu radīšana klasesbiedriem; arī mācīšanās procesā sniegtas atgriezeniskās saites izmantošana; u. c.
Dot iespēju lietot jauno informāciju	<i>Sniegt organizētu atbildi</i>	<i>Piedāvāju jautājumus, uzdevumus, kas rosina skolēnus lietot jauno informāciju un tādējādi veidot dziļu izpratni/attīstīt prasmes.</i>	<ul style="list-style-type: none"> Vai skolēnam nepieciešams jauno informāciju saistīt ar jau iepriekš zināmo? Vai piedāvāju skolēnam jauno informāciju lietot jaunā situācijā? Vai uzdevums ir skolēnam aktuāls un reālajai pasaulei pietuvināts? Vai skolēniem jāizmanto augstāko domāšanas līmeņu prasmes? Vai skolēnam tiek dota iespēja apgūto lietot patstāvīgi? 	<ul style="list-style-type: none"> Sakarību meklēšana starp jauno informāciju un jau iepriekš zināmo; jaunās informācijas pārvēršana atšķirīgos formātos dažādiem mērķiem; jaunās informācijas izmantošana reālās problēmsituācijās; u. c.
Sniegt atgriezenisko saiti (AS)	<i>Pārliecināties par snieguma kvalitāti un to uzlabot. (Nostiprināt saikni starp problēmu un atbilstošu risinājumu/situāciju un adekvātu reakciju/jautājumu un atbildi.)</i>	<i>Nodrošinu mācību procesā (ne tikai temata beigās) uz izaugsmi vērstu atgriezenisko saiti un iespēju skolēnam to izmantot, lai uzlabotu savu darbu.</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kad skolēnam visvairāk ir nepieciešams saņemt AS? Par kuru SR daļu AS būs? Kurš un kad to sniegs? Kad un kā skolēns AS izmantos? Kā es zināšu, ka AS skolēniem bijusi efektīva? 	<ul style="list-style-type: none"> Skolotājs sniedz atgriezenisko saiti skolēnam vai skolēns skolēnam, piemēram, paslavē-pajautā-piedāvā formātā; atbildot uz jautājumiem: 1) kas bija mērķis? 2) kāds šobrīd ir mans sniegums attiecībā pret mērķi? 3) kas man vēl būtu jādara, lai savu sniegumu uzlabotu? skolēnu pašvērtējums vai savstarpējais vērtējums, izmantojot snieguma līmeņu aprakstu; izmantojot <i>Socratic, Padlet</i>, balsosšanas pultis u. c. digitālus rīkus; u. c.
Novērtēt sniegumu	<i>Gūt informāciju par snieguma kvalitāti.</i>	<i>Nodrošinu skolēnu snieguma izvērtēšanu attiecībā pret izvirzītajiem sasniežamajiem rezultātiem un refleksiju par savu mācīšanos.</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kādā veidā un formā novērtēšu, vai skolēns sasniedzis sasniedzamos rezultātus? Kā skolēns uzzinās, ko novērtējums nozīmē? Kā skolēns reflektēs par savu sniegumu un mācīšanās procesu? 	<ul style="list-style-type: none"> “Izejas biļete” ar kompleksu uzdevumu, kas pārbauda visu SR; īsa raksts; atbilde uz jautājumu; skolēns pats izvēlas, kā demonstrēt SR, un pierāda to, izmantojot snieguma līmeņu aprakstu; jautājumi, kas skolēnu rosina reflektēt par savu sniegumu un mācīšanās procesu (ko sasniedza, ko ne, kāpēc, ko un kā citreiz darītu, kas pašam bija nozīmīgākais šajā stundā, ko jaunu uzzināja par sevi u. c. atkarībā no stundas SR); u. c.
Sekmēt pārnesi, vispārīnāšanu	<i>Nostiprināt apgūto satura atcerēšanās iespēju nākotnē.</i>	<i>Aicinu apgūto saistīt ar reālo dzīvi, citiem mācību priekšmetiem.</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kā rosināsi domāt par to, kur vēl tikko apgūtais noder? Kā mudināsi skolēnus tikko apgūto lietot citās situācijās? 	<ul style="list-style-type: none"> Klases diskusija; sadarbībā ar citu mācību priekšmetu skolotājiem jaunās informācijas izmantošana citā stundā; prāta vētra; pētījums; intervija; u. c.

3. Kā summatīvi vērtēt skolēnu sniegumu?

Padziļinātajā kursā nozīmīgi plānot vērtēšanu, domājot par trīs vērtēšanas veidiem – formatīvā vērtēšana, summatīvā vērtēšana un diagnosticējošā vērtēšana. Šajā nodaļā vairāk pievērsīsim uzmanību summatīvās vērtēšanas plānošanai un formatīvajai vērtēšanai.

3.1. Summatīvā vērtēšana kursā

Vērtēšanā tāpat kā mācīšanās plānošana jāsāk “no beigām” – ar sasniedzamo rezultātu identificēšanu un atlasī. Šajā gadījumā tas nozīmē sākt ar redzējumu par kursa summatīvo (nobeiguma darbu) vērtēšanas plānu – cik daudzi un kāda veida pārbaudes darbi skolēnam būs jāveic, lai iegūtu apliecinājumu par to, kādā mērā skolēns apguvis nozīmīgākos sasniedzamos rezultātus katrā tematā un kursā kopumā.

Kursa temata nobeiguma summatīvās vērtēšanas plāns

Neatkarīgi no tā, vai skolotājs, mācot padziļināto kursu, īsteno piedāvāto kursa programmas paraugu vai veido pats savu, svarīgi ir vērtēšanas plānošanu sākt ar detalizētu standarta sasniedzamo rezultātu izpēti. Skolotājam jāatlasa nozīmīgākie standarta sasniedzamie rezultāti katrā tematā, kursā kopumā un jāstrukturizē summatīvā vērtēšana visam kursam. Kursa summatīvās vērtēšanas plāns paredz skolotājam plānot un savstarpēji saskaņot četras dimensijas: kursa saturs (standarta sasniedzamie rezultāti), atbilstošs pārbaudes darba veids, paredzētais laiks konkrētā satura apguvei un attiecīgi katra nobeiguma darba svars kursa vērtējumā.

Jautājumi kursa summatīvās vērtēšanas plānošanai.

- 1. Saturs.** Kuri ir būtiskākie sasniedzamie rezultāti katrā tematā – kuri sasniedzamie rezultāti ir saturiski ļoti nozīmīgi kursa apguvei, t. sk. nav apgūti optimālā mācību satura apguves līmeņa kursā? Kuri sasniedzamie rezultāti vairs netiek apgūti citos tematos? Kuru sasniedzamo rezultātu apguve nodrošina veiksmīgu nākamo tematu apguvi? Vai ir kādi sasniedzamie rezultāti, kuri ir tik nozīmīgi, ka tos vajadzētu vingrināt un atkārtoti pārbaudīt dažādos tematos (īpaši domājot par konkrētu prasmju apguvi)?
- 2. Vērtēšanas paņēmieni.** Kādi būtu piemērotākie pārbaudes darba veidi katra temata būtiskākajiem sasniedzamajiem rezultātiem? Vai ir kādas kompleksas prasmes, apjomīgi darbi, kas būtu jāvērtē atsevišķi? Vai un kādi ir programmas paraugā piedāvātie vērtēšanas darbu piemēri, vai un kādas ir kursa apguves prasības?
- 3. Laiks.** Kāds ir katra temata piedāvātais apguves laiks (stundas)? Vai temats ir saturiski apjomīgs un to nepieciešams dalīt un vērtēt pa daļām?
Kādi ir piekļuves nosacījumi valsts pārbaudes darbam? Kuru tematu apguves laikā skolēns šos uzdevumus paveiks?
*ierasti informācija pedagogam par skolēna piekļuves nosacījumu izpildi Valsts izglītības satura centram ir jāsniedz līdz martam.
- 4. Vērtējuma svars.** Atbilstoši sasniedzamo rezultātu nozīmībai un laikam, kas tiks pavadīts, mācoties konkrēto saturu, – kāds ir proporcionāli katra pārbaudes darba svars kursa vērtējumā?

Kursa summatīvās vērtēšanas plāna piemērs

Kursa ietvaros skolēns apgūst piecus tematus, saņemot piecus summatīvos vērtējumus. Piektais temats ir saistīts ar piekļuves nosacījumu valsts pārbaudes darbam izpildī, tāpēc iesakām kursa apguvi sākt ar skolēnu informēšanu par pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas un sociālā uzņēmējdarbības projekta izpildes gaitu un vērtēšanas kritērijiem (skat. valsts pārbaudes darba programmas [2. pielikumu](#)), lai skolēni jau laikus var izdarīt izvēli un uzsākt veicamās darbības.

Katram tematam dotais stundu skaits ir ieteikuma formā, skolotājs to var palielināt vai samazināt atbilstoši skolēnu sagatavotībai kursa apguvei. Piemēram, Vēsture un sociālās zinātnes I kursā ir jau iekļauti temati par pilsonisko līdzdalību, tāpat 1. temata “Taisnīga sabiedrība un valsts” ietvaros var izmantot mazāku laiku, pievēršot uzmanību tikai skolēnu izpratnes padziļināšanai, savukārt sasniedzamajiem rezultātiem, kas paredz jaunu teorētisko saturu, izmantot lielāku stundu skaitu. Jāņem vērā arī tas, ka kursu var pasniegt vairāki skolotāji atbilstoši savai kompetencei, tāpēc stundu sadalījums var būt izlīdzināts, paralēli pasniedzot 1. un 3., un 2., un 4. tematu. Jāņem vērā arī 5. temata specifika, kas paredz skolēna darbošanos

ārpus skolas. Pilsoniskās līdzdalības vai sociālās uzņēmējdarbības aktivitātes nav iespējams īstenot, atrodoties mācību stundā klasē, tāpēc piedāvātais stundu skaits prasmīgi jāplāno tā, lai atbilstu nepieciešamajam un reālajam aktivitāšu izpildes laikam.

Temats	1. Taisnīga sabiedrība un valsts	2. Tiesiskums mūsdienu sabiedrībā	3. Inovatīva pārvaldība un globālā konkurētspēja	4. Cilvēkkapitāls un ilgtspēja	5. Pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas vai sociālās uzņēmējdarbības projekta izpildes vērtējums
Stundu skaits	25	35	40	40	70
Nobeiguma darbs (summatīvs vērtējums)	Temata nobeiguma darbs, novērtējot argumentēšanas prasmes.	Temata nobeiguma darbs, novērtējot gadījuma analīzes prasmes.	Temata nobeiguma darbs, novērtējot analītiskās spriešanas prasmes.	Temata nobeiguma darbs, novērtējot ekonomiskās modelēšanas prasmes.	Novērtējums atbilstoši valsts pārbaudes darba programmā piedāvātajiem vērtēšanas kritērijiem.

Skaidrojums par temata nobeiguma summatīviem pārbaudes darbiem

Kursa vērtēšanas plāna piedāvājums ir balstīts Sociālās zinātnes II apguves ietvaros iekļautajās sasniedzamo rezultātu grupās:

- zināšanu un izpratnes veidošana (zina, lieto, skaidro);
- argumentēšana (izsaka apgalvojumu, pierāda, pamato to);
- gadījuma analizēšana (pēta, analizē, piedāvā risinājumu);
- analītiskā spriešana (identificē, novērtē, izdara secinājumus);
- ekonomiskā modelēšana (vērtē būtiskākās īpašības, raksturlielumus, sakarības, izvēlas piemērotāko modeli skaidrošanai, izmanto modeli, lai pamatotu prognozi);
- problēmrisināšana (analizē situāciju, atlasa informāciju, definē problēmu, izvēloties piemērotāko veidu, piedāvā risinājumus, prognozē sekas īstermiņā un ilgtermiņā).

Katrai no sasniedzamo rezultātu grupām ir dots snieguma līmeņa apraksta paraugs, kas pieejams Valsts pārbaudes darba programmā 1. pielikumā. Noderīgi izmantot arī Valsts izglītības satura centra izstrādāto metodisko materiālu, kurā sniegti piemēri, kā skolēnam labāk apgūt nepieciešamās prasmes.

Plānojot mācību darbu, pedagogs var izvēlēties, kuras no sasniedzamo rezultātu grupām tiks akcentētas un darbinātas tematu apguves ietvaros. Šajā gadījumā ir svarīgi pievērst uzmanību temata vienuma apgūvē piedāvātajam sasniedzamajam rezultātam skolēnam, lai, izmantojot dotos uzdevumus, izvēlētos, kura sasniedzamo rezultātu grupa būs prioritāra.

Problēmrisināšanas elementus vēlams iekļaut visos tematos, jo tā ir kompleksa prasme, kura ir būtiska Sociālās zinātnes II apgūvei kopumā.

Kopumā tematu satura ietvaros piedāvājam novērtēt šādas prasmes:

Temats	Skaidrošana	Pamatošana	Argumentēšana	Gadījuma analīze	Analītiskā spriešana	Ekonomiskā modelēšana	Problēmrisināšana
Taisnīga sabiedrība un valsts	X	X	X				X
Tiesiskums mūsdienu sabiedrībā		X		X	X		X
Inovātīva pārvaldība un globālā konkurētspēja		X			X		X
Cilvēkkapitāls un ilgtspēja					X	X	X

3.2. Temata nobeiguma vērtēšanas darbi

Temata nobeiguma pārbaudes darba izstrāde ir sarežģīts process, kurā skolotājam gan jāpārzina valsts un skolas summatīvās vērtēšanas prasības, jāprot izstrādāt uzdevumus un vērtēšanas kritērijus, lai iegūtu pēc iespējas precīzākus datus par skolēna mācīšanās rezultātu noteiktā posmā. Šajā nodaļā piedāvājam atgādnē nobeiguma darba izstrādei un piemērus, kāds var būt temata vai tā daļas nobeiguma darbs, vērtēšanas kritēriji un pēc aprobācijas skolēnu atbilžu paraugi. Savukārt nobeiguma darba izstrādes teorētiskās nostādnes detalizēti skaidrotas metodiskajā līdzeklī “Skolēnu mācību sasniegumu summatīvā vērtēšana”, šī materiāla izpēte var palīdzēt skolotājam stiprināt izpratni un pārliecību par vērtēšanas darbu korektu izstrādi.

Nobeiguma darba izstrādes nozīmīgākie un juridiski saistošie principi ir definēti vispārējās vidējās izglītības standarta 4. nodaļā – “IV. Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšanas pamatprincipi un iegūtās izglītības vērtēšanas kārtība” un Ministru kabineta noteikumos Nr. 549 “Grozījumi Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumos Nr. 416 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem””, vienlaikus jāņem vērā, ka katra izglītības iestāde šos noteikumus pielāgo, precizē savā vērtēšanas kārtībā.

Temata nobeiguma pārbaudes darba izstrādes pamatprincipi

Pasaulē vērtēšanas praksē atzīti un skolotājiem arī līdz šim zināmi ir trīs pamatprincipi, kas būtu jāņem vērā, izstrādājot jebkuru summatīvu pārbaudes darbu:

- ticamība (angl. *validity*),
- drošums (angl. *reliability*),
- taisnīgums (angl. *fairness*).

Ticamība rāda, cik lielā mērā, iegūstot pierādījumus, vērtēšanas darbs ļauj secināt par apgūto tematā (kursā). Nobeiguma darba mērķis ir novērtēt un dokumentēt skolēna sniegumu attiecībā pret mācību priekšmeta standartu.

Drošums raksturo pārbaudes darba stabilitāti. Pārbaudes darbs ar augstu drošuma pakāpi dod rezultātus, kas būtiski nemainās, ja šo pašu darbu veic atkārtoti, ja to veic citos apstākļos vai ja to vērtē cits vērtētājs.

Savukārt taisnīgums vērtēšanas procesā nodrošina visiem skolēniem vienādas iespējas parādīt savu labāko sniegumu un nodrošina iespēju apgūt plānotos sasniedzamos rezultātus mācību laikā.

Summatīvās vērtēšanas principi ir savstarpēji saistīti, proti, lai pārbaudes darbs būtu ticams, tam ir jābūt arī drošam. Taču drošums nav atkarīgs no ticamības, pārbaudes darbs var būt drošs arī tad, ja tas nav ticams vai arī iegūtajiem rezultātiem var būt augsta stabilitāte, bet tajā pašā laikā tas var neatbilst pārbaudes darba mērķiem.³ Tāpat arī taisnīgums nav īstenojams, ja nav ievēroti drošuma principi.

³ Betels, Dž. *Rokasgrāmata pārbaudes darbu veidotājiem*. Rīga: IZM Izglītības sistēmas attīstības projekts, 2010. 84 lpp.

Ja nepieciešams padziļinātāk izprast šos vērtēšanas principus, noderīgs ir jau iepriekšminētais metodiskais materiāls "Skolēnu mācību sasniegumu summatīvā vērtēšana" vai Dzordža Betela grāmata "Rokasgrāmata pārbaudes darbu veidotājiem".

Šajā materiālā piedāvājam skolotājam atgādni par vērtēšanas principiem, kuru skolotājs var izmantot pašpārbaudei, izstrādājot pārbaudes darbus.

Nobeiguma pārbaudes darba izstrāde. Jautājumi skolotājam pašpārbaudei:

TICAMĪBA

- Vai darbs pārbauda to, kas ir mācību priekšmeta standartā un mācību programmā?
- Vai darbs atbilst tam, kādas ir paredzētās saturs (zināšanas, prasmes) proporcijas standartā un mācību procesa laikā?
- Vai pārbaudes darbā ietverti dažādu izziņas darbības līmeņa uzdevumi noteiktās proporcijās?
- Vai uzdevumi ir izglītības standartam, posmam atbilstošas grūtības pakāpes?
- Cik lielā mērā izvēlētais vērtēšanas paņēmiens ļauj iegūt pierādījumus par skolēnam plānotajiem sasniežamajiem rezultātiem?

DROŠUMS

- Vai pārbaudes darbā uzdevumi tiek piedāvāti pietiekamā skaitā un apjomā, lai iegūtu drošus rezultātus?/ Vai skolēnam ir dota pietiekama, atkārtota iespēja demonstrēt apgūto?
- Vai testelementi (uzdevumi) atbilst skolēnu spēju līmenim? (Vai uzdevumi nav par vieglu vai par grūtu?)
- Vai tiek vērtēts apgūtais konkrētā mācību priekšmeta saturs, piemēram, vai nevērtēju valodu, gramatiku, lai gan pārbaudes darbs ir par vēstures saturu?
- Vai ir izmantoti dažādu testelementu veidi (uzdevumi) atbilstoši sasniežamajiem rezultātiem, piemēram, zināšanas, izpratni drošāk mērīt, izmantojot atbilžu izvēles uzdevumus?
- Vai vērtēšanas kritēriji ir pietiekami skaidri un konkrēti un, tos izmantojot, darbu varētu vērtēt arī kāds cits priekšmeta skolotājs?

TAISNĪGUMS

- Vai visiem skolēniem būs/ir vienādas iespējas parādīt savu labāko sniegumu?
- Vai pārbaudes darba izpildei ir atvēlēts pietiekami ilgs laiks?
- Vai pārbaudes darbu uzdevumu instrukcijas ir skaidras, nepārsprotamas, skolēnam saprotamas, t. sk., vai valoda nav nevajadzīgi sarežģīta?
- Vai uzdevumos nav ietverts diskriminējošs konteksts, lieka informācija vai termini, kurus skolēni mācību procesā nav apguvuši?
- Vai es pārbaudes darbā mēru/pārbaudu to, ko patiešām esmu mācījis, t. sk., vai skolēnam ir bijusi iespēja vingrināties prasmēs, kuras pārbaudu?

Temata nobeiguma pārbaudes darba veidošana un piemērs

Pārbaudes darbu plānošana var notikt dažādās detalizācijas pakāpēs atkarībā no pieejamā laika, situācijas un skolotāja mērķiem. Ierasti, pārbaudes darbu izstrādājot, tiek aprakstīti un ņemti vērā vismaz četri elementi: sasniedzamais rezultāts (vai vērtēšanas indikators), izziņas darbības līmenis (pēc SOLO taksonomijas), uzdevumi (testelementi) un vērtēšanas kritēriji. Šos pārbaudes darbu raksturojošos elementus skolotājs apraksta pārbaudes darba specifikācijā, citkārt sauktā arī par pārbaudes darba matricu. Skolotājam pārbaudes darba specifikācija jeb matrica palīdz pašam pārraudzīt kvalitāti, plānošanā fiksēt atbilstību vērtēšanas principiem un atbilstošajiem Ministru kabineta nosacījumiem. Izmantojot šo pārbaudes darba specifikāciju, skolēna sniegumu var vērtēt arī cits mācību priekšmeta skolotājs.

Sasniedzamais rezultāts vai indikators	Uzdevums (testelementi)	Vērtēšanas kritēriji un punkti	SOLO (izziņas darbības līmenis)
<i>Ko tieši es vēlos pārbaudīt, mērit?</i>	<i>Kas būs vislabākais veids, lai iegūtu korektus datus par skolēnu sniegumu? Kādi uzdevumi man tāpēc jāpiedāvā?</i>	<i>Kā varēšu novērtēt, vai un kādā kvalitātē skolēns apguvis sniegumu?</i>	<i>Kā nodrošināšu, lai skolēniem uzdevumi ir dažādos izziņas darbības līmeņos atbilstoši vēlamajām proporcijām?</i>
Lieto jēdzienu: tiesiskās attiecības (S.A.1.6.⁴).	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mini faktus! 2. Lieto un skaidro cēloņsakarības, apliecinot rīcības saikni ar teoriju un citiem gadījumiem! 3. Analizē cēloņsakarību ietekmi uz gadījumiem! 4. Prognozē tiesisko risinājumu! 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Precīza atbilde. 2. Nepieciešams atbilstošs punktu skaita apraksts par katru paveikto darbību. 3. Nepieciešams atbilstošs snieguma līmeņa apraksts ar precīzu punktu skaitu. 4. Nepieciešams atbilstošs snieguma līmeņa apraksts ar precīzu punktu skaitu. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. I solo līmenis 2. II solo līmenis 3. III solo līmenis 4. IV solo līmenis

Sociālās zinātnes II programmas paraugā piedāvātā **1. temata "Taisnīga sabiedrība un valsts"** noslēgumā skolēnu zināšanas un prasmes var tikt pārbaudītas ar **argumentētās esejas** palīdzību. Tās mērķis :

- vērtēt skolēnu zināšanas un izpratni 1. temata satura konteksta ietvaros (piedāvājot esejas tematus, kuri vērsti uz apgūtā teorētiskā materiāla pielietojumu) (I un II SOLO līmenis);
- vērtēt skolēnu argumentācijas prasmes atbilstoši dotajam snieguma līmeņu aprakstam (III SOLO līmenis);
- vērtēt skolēnu problēmrisināšanas prasmes (IV SOLO līmenis).

Piedāvātie pētāmie jautājumi/problēmas argumentētās esejas rakstīšanai:

1. Vai vērtību konflikti un to risinājumi var kļūt par sabiedrības attīstību ietekmējošu faktoru?
2. Vai vērtību konfliktu izpēte palīdz skaidrot sociālos procesus sabiedrībā?
3. Kādas ētiskas problēmas ir aktuālas mūsdienu Latvijas sabiedrībā, vai ir iespējami to risinājumi?
4. Vai ir iespējama taisnīga sabiedrības dzīve, ar kuru būtu apmierināts vairākums?
5. Vai sadales taisnīgums veicina sabiedrības labklājību?
6. Kā un vai pilsoniskās līdzdalības izpausmes Latvijā ietekmē pārmaiņas sabiedrībā?
7. Kādi ir politiskās kultūras trūkumi Latvijā?
8. Kāpēc ir sarežģīti atšķirt korupciju no lobisma?

⁴ Analizē dažādus tiesiskus strīdus un tiesiskās attiecības tajos, piemeklē tām atbilstošās regulējošās normas, prognozē tiesisko risinājumu situācijām (S.A.1.6.)

Esejas temats	Sasniedzamais rezultāts standartā
1. Vai vērtību konflikti un to risinājumi var kļūt par sabiedrības attīstību ietekmējošu faktoru?	Raksturo sociālo attiecību daudzveidību un cilvēku mijiedarbību saskarsmes procesā. Kritiski izvērtē individuālo aktivitātes izpausmes un cēloņsakarības. (S.A.1.2.)
2. Vai vērtību konfliktu izpēte palīdz skaidrot sociālos procesus sabiedrībā?	Raksturo sociālo attiecību daudzveidību un cilvēku mijiedarbību saskarsmes procesā. Kritiski izvērtē individuālo aktivitātes izpausmes un cēloņsakarības. (S.A.1.2.)
3. Kādas ētiskas problēmas ir aktuālas mūsdienu Latvijas sabiedrībā, vai ir iespējami to risinājumi?	Izmantojot piemērus no dzīves, kritiski izvērtē dažādas ētikas teorijas, saistot tās ar savu pieredzi, skaidro to lietojuma problēmas un iespējas. (S.A.1.3.)
4. Vai ir iespējama taisnīga sabiedrības dzīve, ar kuru būtu apmierināts vairākums?	Diskutē par cilvēku vajadzībām, vērtībām un analizē dažādas taisnīguma izpratnes, lai veicinātu taisnīgu attieksmi pret visiem sabiedrības locekļiem, piedalās/vada sabiedrības labklājības veicināšanas un sabiedrības kopīgo interešu īstenošanas aktivitātes. (S.A.1.7.)
5. Vai sadales taisnīgums veicina sabiedrības labklājību?	Diskutē par cilvēku vajadzībām, vērtībām un analizē dažādas taisnīguma izpratnes, lai veicinātu taisnīgu attieksmi pret visiem sabiedrības locekļiem, piedalās/vada sabiedrības labklājības veicināšanas un sabiedrības kopīgo interešu īstenošanas aktivitātes. (S.A.1.7.)
6. Kā un vai pilsoniskās līdzdalības izpausmes Latvijā ietekmē pārmaiņas sabiedrībā?	Analizē dažādas vēlēšanu sistēmas un procesus, gan pilsoniskās, gan politiskās kultūras izpausmju piemērus. Izmantojot savu pieredzi, izvērtē gan aktīvas līdzdalības, gan pasīvas politiski atsvešinātas neiesaistīšanās iemeslus. (S.A.2.4.)
7. Kādi ir politiskās kultūras trūkumi Latvijā?	Analizē dažādas vēlēšanu sistēmas un procesus, gan pilsoniskās, gan politiskās kultūras izpausmju piemērus. Izmantojot savu pieredzi, izvērtē gan aktīvas līdzdalības, gan pasīvas politiski atsvešinātas neiesaistīšanās iemeslus. (S.A.2.4.)
8. Kāpēc ir sarežģīti atšķirt korupciju no lobisma?	Izmantojot mūsdienu un vēstures piemērus, analizē individuālo vai grupu vēlmi, iespējas iegūt varu un realizēt to dažādos politiskajos režīmos. Izvērtē demokrātijas stiprināšanas iespējas un iesaistās dažādās aktivitātēs, kas veicina pilsoniskas sabiedrības veidošanos valstī. (S.A.2.1.)

Argumentētās esejas rakstīšanas – vērtēšanas kritēriji

Sasniedzamo rezultātu grupas	Sasniedzamais rezultāts	Indikators (ko mēra uzdevums)	SOLO
Zināšanas un izpratne	Ir zināšanas un izpratne par jēdzieniem atbilstoši izvēlētajā temata saturiskajam ietvaram un nozīmei.	Zina un izprot jēdzienus atbilstoši izvēlētajā temata saturiskajam ietvaram un nozīmei.	I
	Ir zināšanas un izpratne par esejas tematā izvirzīto jautājumu un tā būtību.	Skaidro esejā izvirzītā jautājuma būtību un aktualitāti izvēlētajā temata ietvaros.	II
Kompleksa situācija	Saskata un atklāj problēmu dotā jautājuma ietvaros.	Problēma formulēta atbilstoši zināšanām un izpratnei par temata saturisko ietvaru un nozīmi.	II
	Atlasa informāciju, uz kuras pamata veidot argumentus, atbildot uz pētāmo jautājumu.	Informācija atlasīta atbilstoši pētāmā jautājuma kontekstam.	II
	Veido argumentu, lai atbildētu uz pētāmo jautājumu.	Ir formulēts apgalvojums.	I
		Ir pierādīts formulētais apgalvojums.	III
Veic secinājumus, kas loģiski izriet no sniegtajiem argumentiem.	Secinājumi loģiski izriet no sniegtajiem argumentiem, ietver autora viedokli.	IV	

Veiksmīgas argumentētās esejas tapšanā ir nepieciešams ievērot tās struktūru.

Esejai ir trīs daļas, tām jābūt loģiski saistītām.

1. daļa – ievads, kurā tiek aprakstīta pētāmā jautājuma aktualitāte un atlasīta informācija, kas būs nepieciešama argumenta izvirzīšanai:

- aktualitātei jāatbilst pētāmā jautājuma kontekstam un precīzi jānorāda, kāda problēma tiks risināta pētāmā jautājuma ietvaros;
- atlasītajai informācijai jāatbilst pētāmā jautājuma un aktualitātes kontekstam, jāizmanto vismaz divi informācijas avoti;
- jādod ieskats atlasītās informācijas saturā, lai būtu skaidrs, uz ko tā attiecināma;
- jānorāda atsauces, izmantotie avoti un literatūra atbilstoši prasībām.

Ievada vērtēšanas kritēriji		Punkti	SOLO
Aktualitāte pamatota, jautājums/ problēma formulēta.	Apraksta aktualitāti, bet tā neatbilst pētāmā jautājuma kontekstam.	1	I
	Apraksta aktualitāti, bet balstās tikai savā pieredzē.	2	II
	Aprakstītā aktualitāte atbilst pētāmā jautājuma kontekstam, bet trūkst atbilstoša pamatojuma.	3	III
	Aprakstītā aktualitāte atbilst pētāmā jautājuma kontekstam, precīzi formulēta reāla problēma jautājuma ietvaros.	4	IV

Ievada vērtēšanas kritēriji		Punkti	SOLO
Informācijas atlase atbilstoši pētāmā jautājuma/problēmas aktualitātei un kontekstam.	Atlasa informāciju, kas neatbilst pētāmajam jautājumam/problēmai.	1	I
	Atlasa informāciju, kas daļēji atbilst pētāmajam jautājumam/problēmai.	2	II
	Atlasa informāciju, kas atbilst pētāmajam jautājumam/problēmai.	3	III
	Precīzi atlasa daudzveidīgu, uz pētāmo jautājumu/problēmu attiecināmu informāciju.	4	IV

2. daļa – jautājuma/problēmas iztirzājums, kurā izmantoti divi argumenti, ar kuru palīdzību pierāda izvirzīto apgalvojumu. Argumentējot ir svarīgi:

- izmantot tematam atbilstošus jēdzienus;
- formulēt skaidru un precīzu apgalvojumu, kas pilnībā atbilst pētāmajam jautājumam;
- pierādīt apgalvojumu ar iederīgiem faktiem un piemēriem;
- sasaistīt apgalvojumu ar tā pamatojumu, izvirzot loģiskus secinājumus.

Indikators	Vērtēšanas kritērijs	Punkti	SOLO
Ir formulēts viens apgalvojums.	Formulē apgalvojumu, kas neatbilst pētāmajam jautājumam/problēmai.	1	I
	Formulē apgalvojumu, kas ir vispārīgs un nav pietiekams, lai analizētu pētāmo jautājumu/problēmu.	2	II
	Formulē skaidru un precīzu apgalvojumu, kas pilnībā atbilst pētāmajam jautājumam/problēmai.	3	III
	Formulē skaidru un precīzu apgalvojumu, kas pilnībā atbilst pētāmajam jautājumam/problēmai, formulējumā izmanto salīdzinājumu ar citiem apgalvojumiem un izvēlas situācijai atbilstošāko.	4	IV
Ir pierādīts apgalvojums (izveidots arguments).	Pierāda apgalvojumu, izmantojot savu pieredzi, nevis faktus, pierādījumi nav saistīti ar apgalvojumu.	1	I
	Apgalvojuma pierādījums ir vispārīgs, nav pietiekams, lai pierādītu apgalvojumu.	2	II
	Pierāda apgalvojumu ar precīziem, iederīgiem faktiem, kas noder cēloņsakarību atklāšanai.	3	III
	Pierāda apgalvojumu ar precīziem, iederīgiem faktiem, kas noder cēloņsakarību atklāšanai, vispārina un meklē likumsakarības, kuras iespējams attiecināt uz jaunu kontekstu.	4	IV

- Katrs arguments tiek vērtēts atsevišķi.

3. daļa – nobeigums, kurā izdarīti loģiski secinājumi, balstoties iepriekš sniegtajos argumentos, un piedāvāts autora viedoklis.

Indikators	Vērtēšanas kritērijs	Punkti	SOLO
Secinājumu daļa izriet no sniegtajiem argumentiem, ietver autora nostāju/viedokli, piedāvāti risinājumi.	Nav skaidra izvirzīto argumentu un secinājuma sasaiste.	1	I
	Secinājums ir daļēji saistīts ar iepriekš izvirzītajiem argumentiem.	2	II
	Izvirzītie secinājumi loģiski izriet no izvirzītajiem argumentiem, trūkst autora viedokļa, piedāvāti risinājumi.	3	III
	Izvirzītie secinājumi loģiski izriet no izvirzītajiem argumentiem, formulēts savs viedoklis, piedāvāti risinājumi.	4	IV

Norādītas atsauces uz izmantotajiem informācijas avotiem un literatūru atbilstoši to noformēšanas prasībām.	Atsauču nav.	0
	Atsauces ir, bet nav ievērotas to noformēšanas prasības.	1
	Atsauces ir norādītas atbilstoši to noformēšanas prasībām.	2

Gadījuma analīze

Sociālās zinātnes II paraugprogrammā piedāvātā 2. temata “Tiesiskums mūsdienu sabiedrībā” noslēgumā skolēnu zināšanas un prasmes var novērtēt, izmantojot **gadījuma analīzi**.

Pārbaudes darba saturs izveidē ietvertie sasniedzamie rezultāti:

- nosaka juridiskās atbildības veidus, analizē konkrētus piemērus dažādās dzīves situācijās, pielieto to nozīmi indivīda tiesību aizsardzība; (S.A.1.5.)
- analizē dažādus tiesiskus strīdus un tiesiskās attiecības tajos, piemeklē tām atbilstošās regulējošās normas, prognozē tiesisko risinājumu situācijām; (S.A.1.6.)
- salīdzina nacionālās un starptautiskās finanšu, patērētāju, komercietības un nodokļu tiesību normas un tiesībsargājošo institūciju darbību, analizē tiesību normu piemērošanu dažādās dzīves situācijās, lai izvērtētu patērētāja un uzņēmēja tiesību aizsardzības mehānismus. (S.A.3.9.)

Svarīgi!

1. Uzdevumus veicot, skolēni drīkst izmantot saiti likumi.lv.
2. Pamatošana jurisprudencē nozīmē norādīt tiesību aktu/tiesību normu, uz kura pamata izsaki savu apgalvojumu.

Uzdevums

Anna (18) un Elza (19) dodas uz skolas izlaiduma balli. Elza šim pasākumam par godu ir paņēmusi nomā īpaši krāšņu, baltu un ļoti dārgu kleitu. Abas meitenes pa ceļam uz skolas balli neatļauti šķērso dzelzceļa pārbrauktuvi un pēc tam iegriežas vietējā veikalā, kur iegādājas Coca-Cola dzērienu. Brīdī, kad Anna ver vaļā dzērienu, greizsirdībā par to, ka draudzenei ir jauna kleita, bet viņai mamma tādu nevarēja nopirkt, Elzas kleita speciāli tiek aplieta ar brūngano šķidrumu.

Jautājumi

1. Kāda veida līgums ir noslēgts brīdī, kad meitenes iegādājās Coca-Cola?
2. Kurš likums regulē šāda veida līguma noslēgšanu? Nosauc precīzu likuma pantu, kurš regulē šāda veida līguma noslēgšanu!
3. Pamato, kāda veida līgumu ir noslēgusi Elza par kleitas lietošanu!
4. Vai Elzai varētu būt kādas prasījuma tiesības pret Annu? Pamato savu atbildi un, ja, tavuprāt, šādas prasījuma tiesības Elzai pret Annu ir, norādi tiesību normu (normas), uz kuru Elza varētu balstīt savu prasījumu!
5. Kādā veidā draudzenes varētu risināt savu strīdu?
6. Kurā tiesā Elza varētu vērsties ar prasījumu pret Annu?
7. Kurā tiesību jomā (publisko tiesību vai privāto tiesību) ietilpst Elzas un Annas strīds? Pamato savu atbildi!
8. Pamato, kāda juridiskā atbildība var iestāties par dzelzceļa pārbrauktuves neatļautu šķērsošanu!

Elza un Anna tomēr dodas uz balli un redz, ka balles vajadzībām pie skolas ir izklāts sarkanais paklājs. Jaunieši fotografējas, dejo un svin skolas izlaidumu! Ballītes karstumā Oskars (17) fotografēšanās laikā uz paklāja nostājas ar cigareti, un tās karstie pelni nokrīt uz paklāja, izdedzinot paklājā caurumu.

Paklāja īpašnieks Emīls (23) ir bijušais skolas absolvents un bija iedevis paklāju uz izlaiduma ballīti bez atlīdzības. Emīls uzskata, ka paklājs ir pilnībā sabojāts, jo izdedzinātais caurums ir ļoti redzamā vietā, turklāt paliels. Emīls vēlas, lai skola samaksā paklāja vērtību EUR 550,00. Skola saka, ka par paklāju nemaksās, jo tai nav šādas naudas; vainīgs esot Oskars un pret viņu lai arī izvirza visas pretenzijas.

Jautājumi

9. Kāds līgums noslēgts starp skolu un paklāja īpašnieku Emīlu?
10. Vai tās uzskatāmas par privātām vai publiskām tiesībām?
11. Pret kuru Emīlam būtu jāizvirza pretenzijas? Kāpēc?

Vienos naktī tuvējo privātmāju īpašnieki nevar vairs izturēt kaimiņu ballītes troksni un izsauc policiju.

Jautājums

12. Kāda tiesību nozare regulē šos jautājumus?

Pēc ballītes beigām Elza un Anna ap četriem no rīta dodas mājās un redz, ka vienā no privātmājām, netālu no skolas, laužas iekšā zaglis. Meitenes izsauc policiju, kura zagli uzreiz arī aiztur.

Jautājumi

13. Pēc kura likuma panta varētu klasificēt zagļa nodarījumu?
14. Kurš uzturēs valsts apsūdzību tiesā?
15. No visa gadījuma uzraksti divus tiesību subjektus un vienu tiesību objektu!

Nobeiguma pārbaudes darba analīze

Indikators	Vērtēšanas kritērijs	Atbilde	Punkti	SOLO
1. jautājums				
Identificē līguma veidu sadzīves situācijai.	Norādīts pareizs līguma nosaukums.	Noslēgts pirkuma līgums. Skolēns var lietot arī nosaukumu "preču-pārdevuma līgums", bet ne "pakalpojuma līgums".	1	I
2. jautājums				
Zina, kurā normatīvajā aktā regulēts pirkuma līgums. Zina, kurā LR Civillikuma pantā regulēts pirkuma līgums.	Norādīts pareizs likuma nosaukums.	Civillikums (1 punkts)	2	II
	Norādīts pareizs likuma pants.	2002. un turpmākie panti (1 punkts) Daži skolēni norāda Komerclikums, piem., 407. pants, kas regulē komerciālā pirkuma līgumu. Šāda atbilde būtu pieņemama, ja būtu uzdots jautājums – kādu līgumu ir noslēdzis veikals –, bet jautāts tiek – kādu līgumu noslēgušas meitenes –, bet meitenes nav komersanti. Ja būtu jautājums – kādu līgumu noslēdzis veikals –, tad būtu pareiza norāde uz Komerclikumu. Vēl daži skolēni raksta Patērētāju tiesību aizsardzības likums, jo skolēns saskatījis konkrētajā gadījumā, ka meitenes ir patērētāji. Tomēr šis likums neregulē pirkuma līguma noslēgšanu kā tādu.		
3. jautājums				
Identificē līguma veidu sadzīves situācijai; atbildi pamato, piemēklējot atbilstošo likumu un atrodot konkrētu normu, kas regulē noteikto līguma veidu.	Norādīts pareizs līguma nosaukums, atbilde pamatota ar atbilstošu likuma normu.	Elza ir noslēgusi kleitas īres/nomas līgumu (1 punkts), pamatojoties uz Civillikuma 2112. pantu, kas ietver sevī nomas/īres līguma definīciju. Elzas noslēgtajā īres/nomas līgumā saskatāmas Civillikumā norādītās īres/nomas līguma pazīmes (1 punkts).	2	III
4. jautājums				
Zina termina "prasījuma tiesības" jēgu. Zina zaudējuma atlīdzības konceptu un zina, kurš likums regulē civiltiesiskās atbildības veidu – zaudējumu atlīdzību.	Minēts vismaz viens prasījums un pamatots ar likuma normu.	Elzai pastāv prasījuma tiesības pret Annu, piemēram, Elza var prasīt zaudējumu atlīdzību par ķīmiskās tīrīšanas pakalpojuma maksu. Zaudējuma atlīdzības pamatojums ietverts Civillikuma 1779. pantā. Papildus vēl var piemērot Civillikuma 1773. pantu. Derīga būtu arī skolēna atbilde: var prasīt, lai kleita tiktu iztīrīta par Annas līdzekļiem, jo skaidrs, ka var būt dažāda veida prasījumi.	2	III

Indikators	Vērtēšanas kritērijs	Atbilde	Punkti	SOLO
5. jautājums				
Zina, kādi ir strīdu risināšanas veidi ārpus tiesas un tiesā; zina, kādus juridiskos profesiju pārstāvjus var piesaistīt strīda risināšanai. Zina galveno prasījuma pamatu civiltiesībās – zaudējuma atlīdzību (skat. iepriekšējo jautājumu).	Minēti divi dažādi strīdu risināšanas veidi.	1. Draudzenes var savstarpēji vienoties par strīda atrisinājumu, piemēram, Anna sedz ķīmiskās tīrītavas izdevumus. 2. Draudzenes var piesaistīt strīda risināšanā juristus, mediatoru un tml. 3. Elza var celt tiesā prasību par zaudējumu atlīdzību (Civillikuma 1779. pants).	1 Par katru atšķirīgu veidu 1 punkts.	I
6. jautājums				
Izprot tiesu sistēmu Latvijā.	Norādīta pareiza tiesas instance.	Pilsētas (rajona) tiesā vai 1. instances tiesā. Skolēna atbilde "tiesā" nav ieskaitāma, jo tiesa minēta jau jautājumā.	1	I
7. jautājums				
Zina terminus "privātās" un "publiskās" tiesības, zina, ar ko atšķiras privātās no publiskām tiesībām. Spēj saskatīt sadzīves situācijās šīs tiesību jomas. Zina, kurš normatīvais akts paredz juridisko atbildību civiltiesībās.	Norādīta pareiza tiesību joma un atbildes izvēle pamatota.	Privāto tiesību joma, jo tā ir civiltiesību nozare, prasījums par zaudējumu atlīdzību (Civillikuma 1779. pants). Ja norādīta tikai "privāto tiesību joma" bez pamatojuma, kādēļ tā izvēlēta, tad 1 punkts.	2	II
8. jautājums				
Spēj atšķirt juridiskās atbildības veidus un pamatot ar tiesību normām savas atbildes.	Norādīts pareizs juridiskās atbildības veids, un atbilde pamatota, izmantojot tiesību normas.	Administratīvā atbildība (1 punkts), jo dzelzceļa šķērsošana neatļautā vietā atbilstoši Dzelzceļa likuma 44. panta otrajai daļai uzskatāma par administratīvo pārkāpumu (1 punkts) Skolēni vēl raksta atbildes: administratīvā atbildība, jo neievēro ceļu satiksmes noteikumus vai pārkāpj valsts noteiktos noteikumus. Šādas atbildes ieskaitāmas, jo ir izpratne, kas ir administratīvā atbildība. Ja norādīta tikai "administratīvā atbildība" bez pamatojuma, tad 1 punkts.	2	III

Indikators	Vērtēšanas kritērijs	Atbilde	Punkti	SOLO
9. jautājums				I
Identificē līguma veidu sadzīves situācijā. Skolēns demonstrē spēju izšķirt dažādos līgumu veidus, kas regulēti Civillikumā un sastopami ikdienā.	Norādīts pareizs līguma nosaukums.	Noslēgts patapinājuma līgums atbilstoši Civillikuma 1947. pantam. <i>Paskaidrojums: tas nav ne aizdevuma, ne dāvinājuma, ne nomas līgums. Nomas līguma gadījumā ir tiesības saņemt atlīdzību, dāvinājuma līguma gadījumā mainās lietas īpašnieks un aizdevuma līgumu slēdz tikai par atvietojamām lietām, piem., naudu.</i>	1	
10. jautājums				II
Zina terminus "privātās" un "publiskās" tiesības, zina, ar ko atšķiras privātās no publiskām tiesībām. Zina, ka publisko tiesību subjekts var slēgt arī privāttiesiskus līgumus.	Norādīta pareiza tiesību joma, un atbildes izvēle pamatota.	Privāttiesības, jo starp skolu un Emīlu noslēgts civiltiesisks līgums. Publisko tiesību subjekts (skola) var slēgt arī privāttiesiskus līgumus (kritērijs: vai tiesību subjektam konkrētajā gadījumā piemīt brīvā griba). Ja skolēns raksta privātās tiesības, bet uzrakstīts nelōģisks pamatojums, piemēram, jo līgums noslēgts starp valsti un Emīlu, bet nav paskaidrots, ka arī publisko tiesību subjekts var slēgt privātus līgumus, tad atbildi neieskaitīt, jo skolēnam jādemonstrē izpratne par to, ko nozīmē publiskās/privātās tiesības, nevis jāmin.	2	
11. jautājums				II
Izprot līguma konceptu civiltiesībās – viena puse atbild otrai līgumslēdzējas pusei.	Norādīts pareizs atbildētājs, un atbilde pamatota.	Visi prasījumi, kas rodas no patapinājuma līguma, Emīlam jāizvirza pret otru līgumslēdzējas pusi – skolu. Pamatojums: pretenzijas izvirza pret līgumslēdzējas pusi, nevis trešajām personām.	2	
12. jautājums				I
Zina un atšķir sadzīves situācijām piemērojamo tiesību nozari – administratīvās tiesības, civiltiesības, krimināltiesības.	Norādīta pareiza tiesību nozare.	Administratīvo tiesību nozare.	1	
13. jautājums				II
Identificē, kurš likums piemērojams par zādzību, atrod likumā atbilstošo pantu zādzību.	Norādīta tiesību norma, pēc kuras klasificēt nodarījumu.	Krimināllikuma 175. pants.	2	

Indikators	Vērtēšanas kritērijs	Atbilde	Punkti	SOLO
14. jautājums				I
Pārzina juridiskās profesijas Latvijā (tiesībsargājošo iestāžu darbinieks).	Norādīta pareiza persona.	Prokurors Skolēni šeit norāda arī atbildi, ka pati cietusī persona cels tiesā prasību par kriminālnoziedzumu. Šāda atbilde nav pareiza, jo Latvijā apsūdzību krimināllietās uztur prokurors.	1	
15. jautājums				I
Izprot terminus "tiesību subjekts" un "tiesību objekts". Spēj šos terminus attiecināt uz subjektiem un objektiem dzīves situācijās.	Norādīti divi tiesību subjekti un viens objekts.	Ļoti daudz iespēju dažādām atbildēm, piemēram, tiesību subjekti ir Anna, Elza, skola, Emīls. Tiesību objekti – Coca-Cola dzēriens, paklājs, kleita. Skolēni norāda arī, ka policija ir tiesību subjekts, bet šajā gadījumā policija ir tikai tiesībsargājošo iestāžu pārstāvis. Tomēr citā gadījumā arī policija var būt tiesību subjekts.	3 1 punkts par katru	

**DOMĀT.
DARĪT.
ZINĀT.**

Valsts izglītības satura centra īstenotā projekta "Kompetenču pieeja mācību saturā" mērķis ir izstrādāt, aprobēt un pēctecīgi ieviest Latvijā tādu vispārējās izglītības saturu un pieeju mācīšanai, lai skolēni gūtu dzīvei 21. gadsimtā nepieciešamās zināšanas, prasmes un attieksmes.

Projekts Nr. 8.3.1.1/16/I/002 Kompetenču pieeja mācību saturā

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ